

Foto: Therese Säfström

FISKETS FRAMTID PÅ SÖDRA OSTKUSTEN

– utveckling eller avveckling?

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Länsstyrelsen
GOTLANDS LÄN

LÄNSSTYRELSEN
KALMAR LÄN

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Titel: Fiskets framtid på södra ostkusten – utveckling eller avveckling?

Utgiven av: Länsstyrelsen Östergötland
Länsstyrelsen i Södermanlands län
Länsstyrelsen Gotlands län
Länsstyrelsen i Kalmar län
Länsstyrelsen i Stockholms län

Beställningsadress: Länsstyrelsen Östergötland
581 86 Linköping
Tel 013-19 60 00
lansstyrelsen@e.lst.se

Länsstyrelsen i Södermanlands län
611 86 Nyköping
Tel 0155-26 40 00
lansstyrelsen@d.lst.se

Länsstyrelsen Gotlands län
621 85 Visby
Tel 0498-29 21 00
lansstyrelsen@i.lst.se

Länsstyrelsen i Kalmar län
391 86 Kalmar
Tel 0480-820 00
lansstyrelsen@h.lst.se

Länsstyrelsen i Stockholms län
Box 22067, 104 22 Stockholm
Tel 08-785 40 00
lansstyrelsen@ab.lst.se

Copyright: Länsstyrelsen Östergötland
Länsstyrelsen i Södermanlands län
Länsstyrelsen Gotlands län
Länsstyrelsen i Kalmar län
Länsstyrelsen i Stockholms län

Upplaga: 500 ex

Layout: Fredrik Collijn AB

Tryckt: Printus, Malmö 2005

Text eller bilder får endast mångfaldigas efter tillstånd av länsstyrelserna

Förord

Länsstyrelserna fick i 2005 års regleringsbrev i uppdrag att ur regionalt perspektiv redovisa utvecklingen av fiskerinäringen på södra ostkusten sedan 1990. Vidare ingick i uppdraget att redovisa de viktigaste bakomliggande faktorerna för utvecklingen samt att föreslå åtgärder för att skapa förutsättningar för ett livskraftigt småskaligt fiske i respektive kustområde. Uppdragets redovisning, som utgörs av denna rapport, överlämnades till jordbruksdepartementet den 30 juni 2005.

Fisket på södra ostkusten är av tradition ett småskaligt kustnära fiske, som enligt vår mening är det mest optimala för att beskatta den fiskeresurs som finns i våra hav. Ett småskaligt kustfiske främjar hållbara fiskuttag, skapar arbetstillfällen i våra kustsamhällen och är avgörande för bevarandet av en levande kust- och skärgård.

Fiskerinäringen har mycket goda förutsättningar på södra ostkusten med en variation i antalet arter. Våra fiskare är skickliga yrkesmän med ett engagemang för att utveckla ett långsiktigt hållbart fiske. Även marknadsförutsättningarna är goda med en närhet till såväl den svenska som den europeiska marknaden. Trots detta har utvecklingen för fiskerinäringen i vår region varit negativ under många år.

Regeringen har, i kustfiskepropositionen december 2003, liksom EU tydligt uttalat att åtgärder måste vidtas för att kustfisket skall bevaras och utvecklas. Länsstyrelsen tvingas dock konstatera att några påtagliga sådana åtgärder ännu inte genomförts. De oklara framtidsutsikterna påverkar näringen negativt och näringen behöver klara besked – utveckling eller avveckling?

I detta uppdrag beskriver vi fisket i regionen och ger vår bild av vad som ligger bakom den negativa utvecklingen av kustfisket. Vi föreslår också åtgärder som vi anser oundgängliga för att främja och bevara detta fiske. Vi betonar särskilt behovet av att skyndsamma åtgärder genomförs för att nå de nationella politiska målen med att bevara det småskaliga fisket längs hela Sveriges kust. Kraftfulla och tydliga åtgärder för att uppnå de politiska målen skulle snabbt stärka framtidstron inom fiskerinäringen och säkra kustfiskets fortlevnad på södra ostkusten.

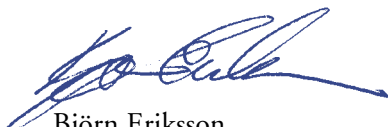
Södra ostkusten, juni 2005

Mats Hellström
Landshövding Stockholms län

Göran Ekström
Tf Landshövding Södermanlands län

Björn Eriksson
Landshövding Östergötlands län

Sven Lindgren
Landshövding Kalmar län

Marianne Samuelsson
Landshövding Gotlands län

Innehåll

Uppdrag att redovisa utvecklingen av fiskerinäringen samt föreslå åtgärder	5
Inledning	5
Sammanfattning av övergripande förslag till åtgärder	5
Södra ostkustens fiske – en översikt	6
Fisket i ett historiskt perspektiv	6
Orsakerna till utvecklingen fram till idag samt åtgärder för att åstadkomma en positiv utveckling för fiskerinäringen	7
Bakgrundsmaterial	7
Skarv och säl	7
Skarv	7
Åtgärdsförslag	8
Säl	9
Åtgärdsförslag	9
Utvecklingen inom fisket i länen	10
Kalmar län	10
Gotlands län	10
Östergötlands län	11
Södermanlands län	12
Stockholms län	12
Södra ostkustens viktigaste arter	13
Torsk	13
Beståndsutveckling	13
Östra Östersjöbeståndet	13
Förvaltningen	13
Problembild	14
Fiskemönster	15
Åtgärdsförslag	15
Strömming	15
Beståndsutveckling	15
Förvaltningen	15
Fiskemönster	16
Problembild	16
Åtgärdsförslag	16
Skarpsill	17
Fiskemönster	17
Förvaltning	17
Problembild	17
Åtgärdsförslag	18
Fisket efter flundra och piggar	18
Fiskemönster	18
Flundrefisket	18
Problembild	19
Åtgärdsförslag	19
Piggarfisket	19
Problembild	19
Åtgärdsförslag	20
Lax	21
Problembild	21
Åtgärdsförslag	21
Ål	22
Problembild	22
Åtgärdsförslag	22
Fjällfisk	25
Sikfisket	25
Fångstutveckling	25
Problembild	25
Åtgärdsförslag	25
Abborrfisket	26
Fångstutveckling	26
Problembild	27
Åtgärdsförslag	27
Gäddfisket	28
Fångstutveckling	28
Problembild	29
Åtgärdsförslag	29
Gösfisket	29
Fångstutveckling	29
Problembild	30
Åtgärdsförslag	30
Id	30
Problembild	30
Åtgärdsförslag	30
Forskning	31
Åtgärdsförslag	31
Flottan	31
Åtgärdsförslag	32
Fiskarekåren	33
Åtgärdsförslag	35
Fiskehamnar	36
Åtgärdsförslag	36
Mottagning och förädling	36
Åtgärdsförslag	36
Marknaden för fisk och fiskprodukter	37
Åtgärdsförslag	37
Strukturstödet	39
Åtgärdsförslag	39
Slutsatser	40
Sammanställning av specifika åtgärdsförslag inom södra ostkusten	41

Uppdrag att redovisa utvecklingen av fiskerinäringen samt föreslå åtgärder

Länsstyrelserna fick i regleringsbrevet för 2005 i uppdrag att gemensamt för respektive kuststräcka; västkusten, sydkusten, södra ostkusten och norrlandskusten samt för de stora sjöarna, ur ett regionalt perspektiv redovisa utvecklingen av fiskerinäringen sedan 1990. Vidare skall redovisas de viktigaste bakomliggande faktorerna för utvecklingen under aktuell tidsperiod. Länsstyrelserna skall även föreslå åtgärder att skapa förutsättning för ett livskraftigt småskaligt kustfiske i respektive kustområde. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 30 juni 2005.

Länsstyrelserna har gemensamt kommit överens om att i redovisningen för södra ostkusten skall ingå Stockholms-, Södermanlands-, Östergötlands-, Kalmar- och Gotlands län.

Ansvariga handläggare för denna redovisning har varit tf Länsfiskekonsulent Niklas B. Sjöberg i Stockholms län, Länsfiskekonsulent Sten Nilsson i Södermanlands län, Länsfiskekonsulent Per-Erik Larson i Östergötlands län, Fiskeridirektör Anders Kjellberg i Kalmar län samt Länsfiskekonsulent Rolf Gydemo i Gotlands län.

INLEDNING

Såväl den gemensamma fiskeripolitiken inom EU, vilken ligger till grund för Sveriges fiskeripolitik, som Regeringens proposition om kust- och insjöfisket samt vattenbruk, liksom regional och landsbygdspolitik pekar ut fisket, och då det småskaliga fisket, som en viktig utvecklingsfaktor och aktör för att nå målet med ett långsiktigt hållbart nyttjande av fiskeresurserna och en levande landsbygd. Miljömålet Hav i balans och levande kust och skärgård lyfter fram fiskets stora betydelse.

En paradox föreligger i det att samtidigt som globalisering och ökad marknadsekonomi verkar mot färre, rationellare och lönsammare enheter, vilket slår mot

mindre enheter med sämre lönsamhet, pekar fiskeripolitiken ut ett småskaligt och kustnära fiske som prioriterat för ett hållbart fiske. Om marknadskrafterna ska råda, kommer det småskaliga yrkesmässiga fisket sannolikt att slås ut på relativt kort sikt, och hela ostkustens fiske på något längre sikt. Om politiken ska kläs i ord kommer det att innebära inskränkningar för det modernare tonnage och deras tillträde till fisket i Östersjön.

I det följande redovisas utvecklingen på södra ostkusten och orsakerna bakom. Det har därvid befunnits nödvändigt att gå längre tillbaka i tiden än 1990 för att visa de historiska sambanden och deras inverkan.

SAMMANFATTNING AV ÖVERGRIPANDE FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER

Här ges en sammanfattning av övergripande förslag till åtgärder. I texten anges efter varje avsnitt specifika åtgärdsförslag inom området. I bilaga ges en sammanställning av dessa.

- Konsekvensanalys av effekter för det småskaliga fisket inför alla beslut som berör fisket
- Aktiv användning av fiskeripolitiken vid fördelning av och tillträde till resursen
- Ökad kunskap om ej kvoterade arter
- Regional utvecklingsfond med riskkapital för medfinansiering samt lånemöjligheter

- Regionalt organ för marknadsföring och utveckling av Östersjöfiskets produkter
- Erkännande av fiskets kollektiva nyttigheter och fiskets plats i planering
- Översyn av beskattning av skärgårdsfastigheter
- Förbättra nyrekrytering genom utbildning i småskaligt Östersjöfiske
- Utveckla elektronisk handel
- Ökade insatser för att utveckla sälsäkra och nya selektiva redskap särskilt anpassade för småskaligt fiske

Södra ostkustens fiske – en översikt

Fisket i ett historiskt perspektiv

Fisket på södra ostkusten har traditionellt bedrivits kustnära från små fartyg med korta fångstresor från hemmahamnen. Fram till tiden efter andra världskriget var den viktigaste arten strömming. I den södra delen av regionen var även torsk och flundra (skrubb-skädda) av stor betydelse medan sötvattensarter (som gös, gädda, abborre, sik, ål m.fl.) hade större betydelse längre norrut. Laxfisket utvecklades under första delen av 1900-talet och blev mer rörligt än andra fisken med fångstresor ner mot Polen. Värdepåttigt kom laxfisket att bli mycket betydelsefullt främst på Gotland och Öland. Torskfisket bedrevs de perioder torsk fanns i närområdet med störst betydelse i Kalmar län och på Gotland. Ett omfattande ålfiske utvecklades i takt med ålbottengarnens introduktion söderifrån och fick stor betydelse, främst längs fastlandskusten.

Efterkrigstiden karaktäriseras av ökad effektivitet genom införande av nya material i redskap och användande av nya typer av fiskeredskap. Exempel på detta är nylon och fiske med trål. Ny teknik bidrog till utvecklingen såväl när det gäller fartyg som utrustning, främst ekolod, radio och dragmaskin, samt förbättrad infrastruktur med bättre transportmöjligheter och isverk. Fartygsstorleken och fångsteffektiviteten ökade, vilket innebar ett ökat uttag. Nya områden öppnades för ökad exploatering och nya marknader kunde nås.

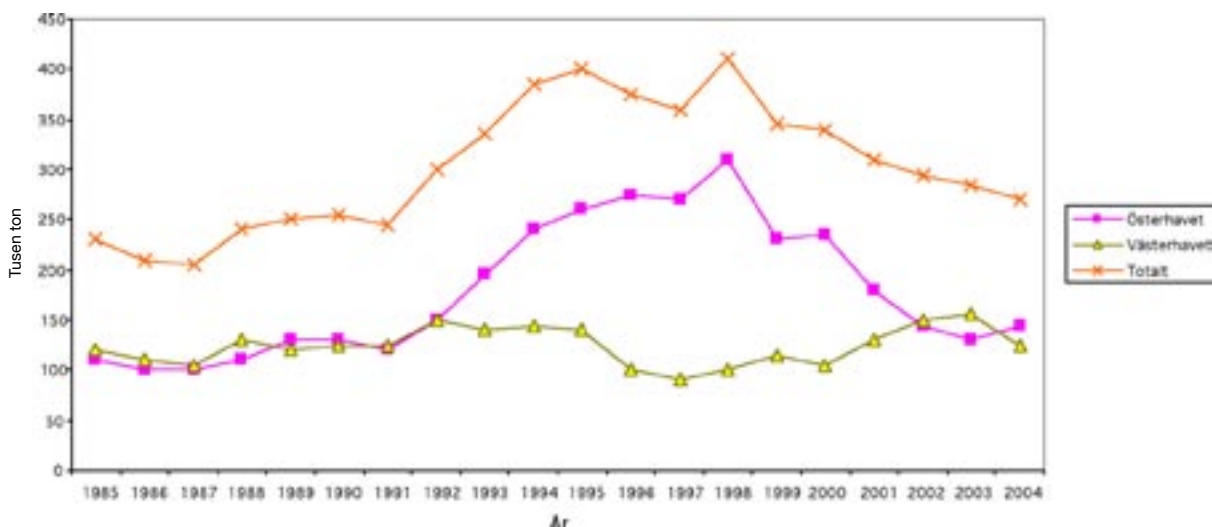
Under 1970-talet inträffade tre händelser med avgörande betydelse för utvecklingen fram till idag:

- Införandet av ekonomiska zoner begränsade västkustfiskets fångstmöjligheter i Nordsjön och västkustflottan började fiska alltmer i Östersjön,
- Nordsjösillens kollaps medförde en inflyttning av kapacitet till Östersjön och därmed en ökad fiskeri-dödlighet,

- Det massiva inflödet av friskt saltvatten från Nordsjön 1975–76 gav torsken i Östersjön exceptionellt goda betingelser för reproduktion.

De två första händelserna innebar att kapacitet fanns i Östersjön när den tredje inträffade. För torsken innebar också närsaltsbelastningen i Östersjön att födobasen fanns. Under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet pekades torskfisket ut som det fiskerieringen skulle satsa på. Kapacitetsuppbyggnaden uppmuntrades och under denna period skedde också nyrekrytering till fisket av personal och fartyg. Samtidigt utvecklades priset på fisk alltmer negativt, delvis genom ökade landningar. Ökad rationalitet med större fångster har alltsedan dess inneburit en kontinuerlig prispress för fisket. Under 1980-talet ökade odling av lax, där Norge snabbt kom att bli ledande, vilket medfört en kraftig prisminskning för den vildfångade Östersjölaxen. I början av 1980-talet var priset för Östersjölaxen omkring 40 kr/kg, idag ligger priset på 20–25 kronor.

Satsningen på torskfiske gav till en början god lönsamhet under en period och en nyrekrytering ägde rum. Vissa delar av ostkustflottan ändrade också delvis sitt fiskemönster genom att de större fartygen som införskaffades kunde bedriva ett rörligare fiske. Samtidigt innebar övergången till torsk att många gjorde sig beroende av en art utan att ha beredskap för, eller kunskaper om ett ändrat fiske. Bland annat som en följd av den stora tillgången på billig torsk, ändrades konsumtionsmönstret och efterfrågan på andra arter minskade trots sjunkande priser på strömming och andra arter. Trålfisket efter strömming som utvecklats inom främst norra delen av regionen genom inköp av äldre båtar från väst- och sydkusten, blev därmed olönsamt och utvecklades successivt.

Figur 1. Det svenska fiskets fångster per fångstområden 1985–2004

Under denna period uppstod det mönster som fortfarande råder: Huvuddelen av fångsterna och värdet av Östersjöns fisk tas av fartyg/företag från västkusten.

Det stora beroendet av torsken, de politiska förändringarna runt Östersjön med Sovjetunionens fall och Sveriges ansökan om medlemskap i EU kom att ha en stor inverkan på fisket.

Den ändrade inriktningen på fisket medförde också förlust av beredskap för en framtid där torsken kunde försvinna.

Sovjetunionens fall medförde bl.a. ett ökat tryck på resursen torsk från de nya länderna genom den förhandlingsordning som rådde inom IBSFC och där

fisket utgjorde en viktig del i de nya ländernas ekonomiska uppbyggnad. Men perioden medförde också att skarpsillsfisket som tidigare i stor utsträckning bedrevs av Sovjetunionen, minskade kraftigt under en period, vilket i sin tur innebar att predationen från skarpsill på torsklarver kunde öka. Under denna period ökade bl.a. det svenska fisket efter skarpsill.

Det svenska medlemskapet i EU innebar att Sverige omfattades av den relativa stabiliteten, dvs. Sverige fick en bestämd andel av tillgängliga kvoter. Men det innebar också att Sverige omfattades av EU:s strukturfonder, bland annat med stödmöjligheter för flottans utveckling.

ORSAKERNA TILL UTVECKLINGEN FRAM TILL IDAG SAMT ÅTGÄRDER FÖR ATT ÅSTADKOMMA EN POSITIV UTVECKLING FÖR FISKERINÄRINGEN

En generell tillbakagång har skett i alla sorters fiske längs södra Ostkusten. Huvudorsakerna står att finna i vikande bestånd och miljöförändringar som övergödning och lång stagnationsperiod, dvs. lång period utan inflöde av syrerikt vatten med hög salthalt från Atlanten som gynnar de marina arterna. Den negativa utvecklingen har förstärkts genom sämre lönsamhet i

fisket på grund av en dålig prisutveckling. Övergödningssituationen tillsammans med fiskarternas födoväl, konkurrensförhållanden och beskattning har också förskjutit balanserna mellan arterna vilket gynnat planktonätande arter som t.ex. strömming, skarpsill och spigg med lågt eller inget kommersiellt värde.

Bakgrundsmaterial

Underlag för redovisad statistik är baserat på data levererad från Fiskeriverket, data från miljömålportalen samt SCB:s fiskeriräkningar. Det har vid genomförandet av uppdraget saknats möjlighet att korrelera fångstdata med ansträngningen. I Rapporten har istället lämnats bedömningar avseende orsaker till fångstutvecklingen för respektive art. Tillgänglig data avseende yrkesfiskare är normalt inte könsuppdelad, varför endast en begränsad redovisning har kunnat presenteras i denna rapport. Då kvalitetsgranskad data äldre än 1994 inte har kunnat levereras från Fiskeriverket, har redovisningen även kompletterats med regionalt insamlade data från det Gotländska fisket.

Motsvarande sammanställningar av insamlade uppgifter har inte genomförts i övriga län. Uppgifterna från det Gotländska fisket har insamlats under olika förutsättningar och måste därför betraktas utifrån de förutsättningar som rådde vid insamlingstidpunkten. I början skedde insamlandet av särskilt utsedda uppgiftslämnare med ansvar för ett eller flera fiskelägen/hamnar, därmed finns även uppgifter från binäringsfisket med. Under senare år baseras uppgifterna på loggboksuppgifter från Fiskeriverket. Den samlade bilden avspeglar dock fiskeinriktning under olika perioder, vilket i sin tur avspeglar resurstillgång.

Skarv och säl

Enligt yrkesfisket utgör de växande populationerna av skarv och gråsäl inom regionen ett hot mot det yrkesmässiga fisket. Forskningen bekräftar problembilden

och åtskilliga projekt har genomförts och pågår för att komma till rätta med problemet.

Skarv

Skarven har uppvisat en explosionsartad ökning och spridning. I huvudsak konsumerar skarv fiskar i storleksintervallet 10–25 cm, i genomsnitt 0,5 kg per dag. Skarvarna är opportunister vilket innebär att de tar den fisk de kommer åt, därmed både uppväxande fiskar liksom

fiskar som nått sin slutstorlek. Effekterna av skarvskador är för yrkesfisket störst på fastlandssidan medan fiskeinriktningen i det gotländska fisket gör att de direkta skadorna främst drabbar fritidsfisket. Effekterna på fiskebestånden är inte klarlagda, men det har framförts

Figur 2. Skarvträäd på ö i Östergötlands skärgård

Foto: Mia Källander

hypoteser om att skarv skulle kunna vara en orsak till nedgången av gädda och abborre i vissa områden.

Det stora antalet skarvar och den ökande geografiska spridningen inverkar negativt på yrkesfisket på flera olika sätt. Bitskador på fisk i fiskeredskap gör att delar av fångsterna inte går att saluföra. Skarven vittjar redskapen och orsakar på så vis fångstförluster som vid vissa fiskerier kan vara av betydande storlek. Enligt Fiskeriverkets undersökning "Skarv och fisk vid svenska Östersjökusten" finns resultat som indikerar att skarven kan ha en signifikant påverkan på beståndsutvecklingen för vissa arter i skarvtäta områden. Gällande bestämmelser medger inte ersättning åt yrkesfiskare för skarvskador på samma sätt som för skador orsakade av säl.

Åtgärdsförslag

- Undersöka effekterna av skarvpredation på olika fisksamhällen
- Utökad jakt och pickning av ägg
- Ersättning till yrkesfisket för skador på fisk och redskap

Säl

I början av 1970-talet var gråsälsbeståndet i Östersjön hotat, främst av miljögifter. Beståndet bestod då sannolikt av bara drygt 3 000 djur. Miljögiftshalterna har sedan dess minskat i gråsälarna. I dag beräknas beståndet uppgå till minst 17 600 djur och ökar årligen med ca 7 %. I takt med den snabbt ökande sälpopulationen har skadorna på fångst och fiskeredskap orsakade av gråsäl ökat markant inom regionens samtliga län. I första hand har drivgarnsfisket efter lax samt garnfisket och fällfisket i skärgårdsområdena längs kusten varit drabbade. En tydlig ökning av sälskadorna i garnfisket efter torsk och piggvar märks under senare år. Nästan alla typer av redskap är drabbade och tidvis är skadorna så stora att ett fiske är helt omöjligt att bedriva. Sälskadorna drabbar fisket såväl inomskärs som ute i öppna havet. Till Länsstyrelsen inkomna sälskadeansökningar från yrkesfiskarna ökar för varje år. Länsstyrelsens medelstilldelning från Viltskadeanslaget täcker inte fiskarens yrkanden på ersättning. Utvecklingen av "sälsäkra" redskap pågår men många fiskemetoder, t.ex. nätfiske är svårt att ersätta med

andra redskap. De försök som lyckats bäst är användandet av en s.k. PushUp-fälla (figur 3) som används vid fällfiske efter lax och sik.

Fiskeriverket har uppskattat att värdet av sälskadorna idag kan uppgå till ca 50 Mkr per år. Utvecklingen är starkt oroande och man kan befara en utslagning av vissa typer av kustfiskeri om skadefrekvensen ökar i den omfattning som skett under den senaste femårsperioden. Inofficiella uppskattningar antyder att sällkonsumtionen av lax överstiger yrkesfiskets och sportfiskets sammanlagda fångster.

Åtgärdsförslag

- Skydds jakt i form av avlysningsjakt skall tillåtas även i Kalmar- och Gotlands län
- Skydds jakt från båt skall tillåtas
- Fortsatta försök med utveckling av "sälsäkra" redskap och akustiska sälskrämmor
- Ökad länstilldelning från Viltskadeanslaget

Figur 3. Fiske med s.k. PushUp-fälla efter lax och sik.

Foto: Sten Nilsson

UTVECKLINGEN INOM FISKET I LÄNEN

Kalmar län

Yrkesfisket i Kalmar län kan uppdelas i två kategorier av fiskande, skärgårdsfiskare och "utsjöfiskare". På Öland, med sin exponerade kuststräcka, bedrivs ett utomskärsfiske medan fisket inom fastlandskommunerna till största delen bedrivs som ett inomskärsfiske. Östersjöns ganska artfattiga fiskbestånd gör fiskarna beroende av ett fåtal arter för sin försörjning. Idag är fisket artspecialiserat och därmed sårbart medan möjligheten till mångfald i utnyttjandet av de biologiska resurserna var nyckeln till överlevnad i gamla tiders kustfiske. Om strömming, torsk, ål och lax utgjorde grundförutsättningen för fisket, gav övriga arter ett betydande ekonomiskt tillskott.

Länets yrkesfiske är under ständig förändring. Tillgången på fisk och efterfrågan på marknaden styr förändringarna både vad gäller målart och antalet yrkesutövare. Idag är nyrekryteringen till fisket liten och därmed är medelåldern hög. 1990 hade länet ca 350 yrkesfiskare fördelade på ca 300 fartyg. I dag utgörs den licensierade fiskarkåren av 150 licensierade fiskare och lika många fartygstillstånd. Skärgårdsområdet i Kalmar län har 6 500 fiskerättsbärande fastigheter vilka kan bedriva fiske med stöd av enskild rätt. Detta medför att det finns flera utövare där fisket är av väsentlig betydelse för försörjningen än vad som framgår av antalet licenser.

Traditionellt har kustfisket varit beroende av att kunna landa strömming för mänsklig konsumtion. Under 1900-talets senare hälft har det dock skett en långsam förändring av marknaden. Både tillgång, efterfrågan och pris har stadigt sjunkit och fisket har minskat drastiskt. När strömmingsfisket minskade i lönsamhet, gick fiskarkåren över till det mera lönsamma torskfisket. I slutet av 1980-talet kom fisket att genomgå en andra kris. Torskfisket reducerades kraftigt genom allt sämre

Gotlands län

Gotland har en exponerad kust med få skärgårdsliknande miljöer. Fisket bedrivs i likhet med övriga län på ostkusten i huvudsak kustnära med i regel korta fångstresor. Laxfisket skiljer sig genom att de rikaste fångstområdena ligger i södra Östersjön. Under efterkrigstiden skedde en modernisering av flottan med utveckling av trålning av framförallt strömming. Torsk och laxfisket bedrevs tidigare med krok, vilket ersattes av effektivare och arbetsmässigt enklare nät. Fram till 1980-talet var strömming, lax och torsk de värdemässigt viktigaste arterna men även flundra (skrubbkskädda) och fjällfisk (gädda, abborre, sik m.fl. sötvattensarter) har haft stor betydelse.

Som en följd av den goda torskutgången under 1980-talet blev fisket alltmer inriktat på torsk. Då skedde även nyrekrytering av fiskare och fartyg till det gotländska fisket. 1990 fanns ca 180 yrkesfiskare och

fångster samtidigt som prisstödet togs bort på strömming. Dessa båda faktorer inverkade negativt även på skärgårdsfiskarna då dessa arter utgjorde en viktig inkomstkälla vid sidan av ål och övriga arter.

Ålfiske har sedan lång tid tillbaka utgjort en viktig del av många kustfiskares försörjning. I början på 1900-talet förändrades fiskemetoderna i landets sydligaste delar genom att ålbottengarnen introducerades. Dessa fick, genom sin fångsteffektivitet, sakta men säkert en spridning upp längs ostkusten. Konsekvenserna blev att skärgårdsfisket fokuserades mot ett allt mer renodlat fiske efter blankål. Minskade fångster, dyrare redskapskostnader och en stagnerande prisbild har medfört att ålfisket idag är en näringsinriktning på tillbakagång.

Ål och torsk utgör idag de ekonomiskt viktigaste arterna för länets småskaliga kustfiske. Även fisket efter plattfisk, sik, gädda och abborre utgör en viktig del av fiskarkårens ekonomiska försörjning. Under senare år förekommer ett icke obetydligt kustnära trålfiske efter skarpsill. Runt Ölands kuster dominerar garnfiske efter torsk även om fiske efter lax och t.ex. piggvar utgör viktiga målarter. För länets skärgårdsområden utgör ålfisket, med ålflytgarn och ryssjor, grundförutsättningen för yrkesmässigt fiske.

Av ovanstående beskrivning förstås att länets kustfiske brottas med stora problem. Detta visar sig väl i att medelåldern är hög och att nyrekryteringen till fiskarkåren är mycket låg. Den viktigaste orsaken till näringens tillbakagång är den minskade tillgången på fisk, restriktioner i fisket och den snabbt accelererande skadebilden på fångst och redskap orsakad av gräsäl. Miljörelaterade störningar både vad gäller fiskrekrytering och miljögifter i fisk är faktorer som är av överordnad betydelse att komma till rätta med för att bevara och utveckla länets kustfiske.

138 fartyg, 2004 endast 61 yrkesfiskare och 40 fartyg, de flesta under 12 m. Drygt 50% av fiskarkåren är över 50 år och endast 5% under 30 år.

I slutet av 1980-talet och under början av 1990-talet utvecklades ett piggvarsfiske runt Gotland. Piggvar hade tidigare ansetts som skräpfisk men några fiskare började söka efter alternativ till det vikande torskfisket. Vid mitten av 1990-talet var fångstvärdet av piggvar lika stort som för lax och omkring 20% av det samlade värdet. Fångstmängden var 1997 50% av Sveriges samlade fångster. Då fisket exploaterade ett tidigare obefiskat bestånd, fiskades de största individerna undan först. Enligt undersökningar är individantalet fortsatt stort men som en följd av mindre storlekar, har fångstmängden i vikt minskat drastiskt.

Torskfisket runt Gotland är idag av jämförelsevis

ringa omfattning och bedrivs enbart som garnfiske. Förekomsten av torsk runt ön är sporadisk under året och endast ett par fiskelag gör fångstresor till södra Östersjön. Trålfisket efter torsk har upphört under senare år, främsta anledningen är etableringen av en infrysningsanläggning för skarpsill på ön, vilken erbjuder trålfartygen en möjlighet till ett säkrare fiske med bättre lönsamhet. Erfarenheten visar dock att de minsta trålbåtarna inte får tillräcklig lönsamhet på grund av det låga priset och den begränsade mängd de kan ta ombord. Skarpsillsfisket har inneburit att fångstmängderna ökat kraftigt men dock inte värdet. Huvuddelen av fisket, det småskaliga garnfisket, är utestängt från detta fiske på grund av det låga fångstvärdet.

Det tidigare omfattande laxfisket har genom faktorer utanför fisket (priskonkurrens från importerad odlad lax, dioxinfrågan, drivgarnsförbudet) i stort sett

Östergötlands län

Fisket längs Östergötlands kust har huvudsakligen bedrivits kustnära och främst inom skärgårdsområdet, bortsett från en period under 1970- till mitten av 80-talet. Under denna period utvecklades ett trålfiske efter strömming som startade med däckade skötbåtar för att sedan övergå till konventionella äldre trålare inköpta från västkusten. Historiskt sett har dock fisket endast skett i nära anslutning till den egna bosättningen. Några båtlag fiskade dock periodvis lax med drivgarn, ute i Östersjön. Under vissa perioder har även garnfiske efter torsk kunnat ske utanför det egentliga skärgårdsområdet. Under 1940-talet var en sådan period men torskbeståndet var då småväxt och fisken relativt mager. Den senaste torskperioden var under 1980-talet då torsk i någon fångstbar mängd fanns utanför Östgötaskärgården. Perioden med lönsamt fiske varade dock endast under ett fåtal år.

Antalet licensierade yrkesfiskare har i likhet med angränsande län kraftigt minskat i antal. År 1984 fanns 124 registrerade yrkesfiskare i länet men i dagsläget finns endast 16 stycken kvar. Inom skärgårdsområdet förekommer dock ytterligare personer som bedriver näringsmässigt fiske för avsalu med stöd av enskild rätt, som inte sökt licens, eller ansökt om förlängning av befintlig. Åldersstrukturen för fiskare i Östergötlands län har förändrats under senare år i och med att fler äldre än yngre fiskare med licens har slutat så att i dagsläget är endast 50% över 50 år. Ingen yrkesfiskare är dock yngre än 30 år.

Den art som under 1900-talet varit mest betydelsefull för skärgårdsfisket har dock varit strömming. Den senaste perioden av betydelse för strömmingsfisket började under 1930-talet och varade med vissa svackor fram till 1985. Detta fiske bedrevs från början uteslutande från mindre öppna- och senare halvdäckade båtar. De fångstredskap som användes var till en början uteslutande strömmingsskötar, vilka var omkring 30 fot djupa. Fisket skedde under vår och höst när strömmingen vandrade in mot land för lek. Ett icke obetydligt fiske kunde

upphört de senaste åren. Den ökande sälstammen har också en stor inverkan på laxfisket och problemen med sälskador i garnfisket efter andra arter (piggvar, torsk, flundra och strömming) ökar. Försök med laxfällor av s.k. Push-Up typ planeras inom laxfisket men alternativa sälsäkra redskap till bottengarn saknas.

Nedgången har medfört svårigheter att bibehålla nödvändig infrastruktur för fisket. Vidareförädlingsgraden är låg och en stor del av den landade fångsten skickas hel till fastlandet. Försök med vidareförädling av flundra i regi av småskaliga fiskare har stött på problem med konkurrens från flundra billigare producerad i andra länder vid Östersjön samt som en följd av brist på tillräcklig likviditet.

Det generella problemet för det småskaliga kustnära fisket är den låga prisnivån på de arter som finns tillgängliga.

även ske under vintern om fjärdarna var isbelagda.

Att strömmingsfisket i stort sett upphörde i mitten av 1980-talet, berodde på att det så kallade prisregleringssystemet utvecklades. Detta regleringssystem var egentligen en statlig regleringsfond vilken finansierades via avgifter från försäljning av fisk- och fiskprodukter samt ett årligt tillskott från staten. Fonden förvaltades av Svensk Fisk och utbetalningarna syftade till att jämna ut svängningarna i försäljningspriser, vilka förorsakades av variationer i inflödet av fisk. Vid årliga förhandlingar mellan staten och näringen reglerades överskottshanteringen, genom att lägstapriser fastställdes för aktuella fiskarter. Dessa låg sedan till grund för utbetalning av stöd. Prisregleringssystemet utvecklades dock inför EES-avtalet eftersom systemet ansågs vara konkurrenssnedvridande.

Under senare delen av 1900-talet har ålfisket utvecklats och är idag det ur ekonomisk synpunkt viktigaste fisket inom Östergötland. Fisket bedrivs främst med större fasta redskap inom ytterskärgården. Övriga målarter vilka fångas för avsalu är främst sik, gös, abborre, skrubbskädda och gädda. Eftersom det alltid har varit ett problem med logistiken och transporten av fisk från skärgårdsområdet till fastlandet har fler och fler tvingats att övergå mot mer förädling av fiskråvaran. Ett försök som genomfördes under 90-talet med samtransporter av färsk fisk till Göteborgs fiskauktion gav ett högre kilopris, men med en stor variation över året.

Ett stort problem som ökat för varje år är skador på fisk och redskap förorsakade av säl och skarv. Ett tidigare väl utvecklat fiske med nät efter förekommande arter har i stort sett upphört främst pga. att det inte går att freda sig mot gräsälen. Ett fåtal fiskare har försökt att nyttja den nya typen av sälsäkra redskap men denna metod är svår att nyttja pga. en alltför snabb algpåväxt i det näringsrika vattnet, vilket drastiskt minskar fångsterna. Redskapen är dessutom inte utvecklade för flertalet av de arter som förekommer inom skärgårdsområdet.

Södermanlands län

Kustfisket i Södermanlands län har i likhet med övriga län på kuststräckan minskat. Från att det i mitten av 1950 talet fanns 148 personer registrerade som yrkesfiskare på Sörmlandskusten har antalet reducerats till 15 personer som innehar yrkesfiskelicens. Om man noterar att det i mitten av 1950 talet dessutom fanns 57 personer som hade kustfisket som binäring framstår tillbakagången som än mer drastisk. Medelåldern på de aktiva yrkesfiskarna är hög, och endast tre av fiskarna är under 50 år. Någon nyrekrytering till yrket har inte skett under de senare åren. I länet finns ett fiskefartyg över 20 meter, och ett fartyg över 12 meter som bedriver ett mera utsjöbetonat trålfiske efter torsk och sill. Övriga fiskebåtar är samtliga under 12 meter, varav ett par bedriver ett småskaligt trålfiske efter främst konsumtionsströmning inom trålområdet i yttre Bråviken.

Det huvudsakliga fisket är ett traditionellt kustfiske med garn, skötar och ryssjor efter flera fiskarter. Fiske efter gulål med småryssjor under vår och försommar är en viktig inkomstkälla för några fiskare i södra länsdelen. Blankålsfiske med ålbottengarn och/eller storryssjor förekommer, men är av mindre betydelse i länet jämfört med södra delen av ostkusten. Strömmingsfisket med skötar och fisket med nät efter gädda, abborre, gös och i viss mån sik, har under senare tid givit ett allt sämre utbyte, främst beroende på en ökande förekomst av säl och därmed också stora skador på fisk och redskap. Under den senaste femårsperioden

Stockholms län

I mitten av 1930 talet fanns ca 600 heltidsfiskare i Stockholms län, vilket fram till 1970 hade minskat till ca 130 personer. Under åren i slutet av 1970- och början av 1980-talet ökade antalet fiskare till ca 190. Ökningen var ett resultat av stor efterfrågan på strömning och den goda tillgången på torsk. Från slutet av 1980-talet har de kustnära torskbestånden i stort sett försvunnit och priserna på strömning minskat på grund av en mättad marknad. Detta har gjort att basen för det kustnära fisket i det närmaste försvunnit och antalet fiskare har minskat till färre än 50 personer, där merparten är födda på 1940-talet. Ingen av fiskarna är under 30 år.

Från början såldes fisken till fiskaffärer och fiskuppköpare direkt av fiskaren. I mitten av 1930-talet bildade fiskarna, med stöd av hushållningssällskapet, Stockholms läns fiskförsäljning ekonomiska förening. Genom denna organisation kunde utbudet av fisk samordnas vilket bidrog till förbättrade priser och föreningen kom under 1970- och 1980-talet att växa genom sammanslagningar med föreningar i andra län. Detta för att söka samordningsvinster men man hade även drabbats av akuta ekonomiska problem. Efter sammanslagningarna med Södermanland (1976), Gotland (1978) och Östergötland (1986) ändrade föreningen namn till Ostkustfisk ekonomiska förening. Under 1988 hade Ost-

har det sörmländska kustfisket med hjälp av bidrag från viltskadefonden investerat över två miljoner kronor i s.k. "sälsäkra redskap" och andra åtgärder för att minska sälskadorna i fisket. I dag finns 12 st. fallor av den ny s.k. PushUp typen insatta i fisket på Sörmlandskusten. Fisket med den nya typen av redskap har hittills inte visat sig kunna ersätta det traditionella fisket med garn, skötar och ryssjor och de nya redskapen har endast inneburit en möjlighet till ett visst kompletterande fiske efter främst lax, havsöring och sik. Sälens skadeverkningar på länets kustfiske är i dag så stora att fiske med konventionella redskap inte längre kan bedrivas som tidigare.

En negativ prisutveckling, stigande driftskostnader, avsättningssvårigheter, distributionsproblem och brister i marknadsföringen av fisk och fiskprodukter är i dag de största problemen för det yrkesmässiga kustfisket i länet.

För att erhålla en säsongsutjämning och uppnå en rimlig lönsamhet, måste kustfisket även fortsättningsvis bygga på ett kombinerat fiske efter flera olika fiskarter. Samtidigt måste en satsning på att utveckla och förbättra förädling, distribution och marknadsföring av fisk och fiskprodukter komma till stånd.

Sammanfattningsvis måste kraftfulla och omgående insatser på flera områden till för att om möjligt rädda kvar någon del av det småskaliga kustfiske som i många generationer bedrivits på Sörmlandskusten.

kustfisk 133 anställda, en omsättning på 194,5 miljoner kronor. Verksamheten gick emellertid med förlust och försattes i konkurs vid årsskiftet 1992/1993. I samband med detta såldes Fiskgrossisterna, Östfisk och Fiskarns produktion AB som tidigare ingått i koncernen. Den huvudsakliga anledningen till konkursen var sannolikt ett vikande torskfiske och en för långsam anpassning av kapaciteten. Ett stort antal möten inom Stockholms läns fiskarförbund där även fiskodlare och icke anslutna fiskare var med enades snart om att bilda ett fiskar- och fiskodlarägt aktiebolag. Bolaget fick namnet SLF Fisk AB och ägarna var spridda inom upptagningsområdet från Östhammar till Nyköping samt runt Mälaren. Under bildandet av SLF Fisk AB erbjöd Föreningssparbanken bolaget att överta Fiskgrossisterna för 1 krona för att banken skulle undvika förluster. Då banken hade intresse av att få tillbaka pengarna som satsats i Fiskgrossisterna krävde man inflytande i styrelsen. Den utpräglat affärs-mässiga inriktningen gjorde att det blev problem med att skapa en fungerande förstahandsmottagning och det gick inte heller att sälja fisk om det konkurrerade med Fiskgrossisterna. Dessutom slutade Fiskgrossisterna att köpa odlad regnbåge från SLF Fisk AB och sålde istället norsk lax. Därmed sjönk omsättningen och i början av 1994 stoppades SLF Fisk AB:s verksamhet. Även

Fiskgrossisterna hade fortsatta ekonomiska problem och banken tog över ägandet i oktober 1994. Sedan 1994 har SLF Fisk AB inte haft någon näringsverksamhet och bolaget likviderades 1998. I dag fungerar därmed försäljningen av fisk i hög utsträckning som den gjorde före 1930-talet. Det vill säga direkt till fiskaffärer, fiskuppköpare och privatpersoner.

Det småskaliga fisket i Stockholms län har mycket svårt att konkurrera med det storskaliga fisket till havs. Målarterna är idag ål, sik, abborre, gös och i viss mån strömming som i huvudsak fiskas på enskilda vatten vilket i hög utsträckning begränsar fisket, då få av de enskilda vattnen är upplåtna till yrkesfisket. Att via arrenden få tillgång till enskilda vatten är mycket svårt p.g.a. den komplicerade fiskevattenägarestrukturen som är uppsplittrad på tiotusentals ägare. Länsstyrelsen i Stockholms Län har lagt ner mycket arbete för att söka kartlägga

ägarstrukturen men materialet blir så pass komplext att någon praktisk tillämpning inte erhålls.

Fångstvolymerna är små vilket innebär att det är stora problem med logistiken kring den landade fångsten. Egenförädling är därför många gånger en förutsättning för att uppnå lönsamhet. Kustfisket använder sig till stor del av metoder och redskap som har lång tradition. Sedan några år har fiskemetoderna utvecklats för att skapa ett fungerande skydd mot sälar. I vissa delar av skärgården är sälarnas skadegörelse så stor att man finner det meningslöst att fortsätta fisket på dessa vatten. Inledningsvis har främst laxfisket drabbats men med en ökande och alltmer närgående sälpopulation har även torsk-, ål-, strömmingsfiske och traditionellt nätfiske efter sik, abborre m.fl. kustlevande arter kommit att bli hårt utsatt.

SÖDRA OSTKUSTENS VIKTIGASTE ARTER

Torsk

Torsk har i stor utsträckning blivit synonymt med Östersjöfiske. I ett längre perspektiv utgör dock torsken snarare en parentes som den viktigaste arten för Södra Ostkustens fiske. Av figur 4 framgår hur torskbeståndet och fisket efter torsk följer inflöden av friskt saltvatten från Nordsjön. Särskilt tydligt blir det historiskt rika fisket under 1980-talet som är en betydande bakomliggande faktor till dagens situation.

De rika torskåren innebar bättre förutsättningar för fisket även i de nordligare delarna av regionen. Erhållen statistik från Fiskeriverket, figur 5, indikerar samma mönster i samtliga län: en nedåtgående trend där de län med det mest kustnära fisket först kände av den minskande tillgången.

Beståndsutveckling

Från och med 2005 förvaltas Östersjöns torskbestånd som två skilda bestånd; det västra beståndet med

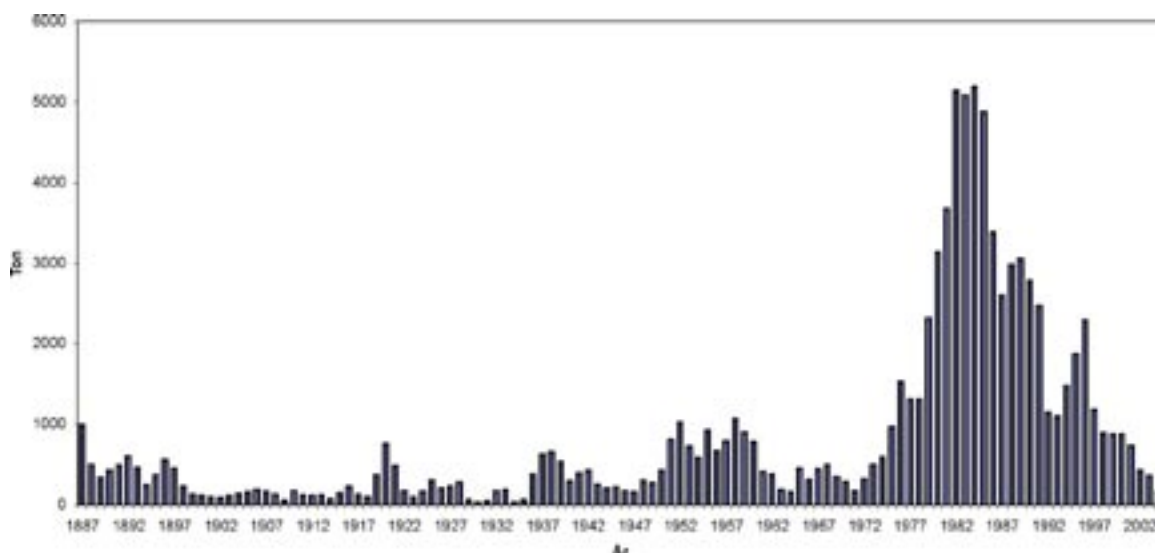
utbredning i huvudsak väster om Bornholm, och det östra med utbredning öster om Bornholm med fungerande reproduktion för närvarande endast i Bornholmsdjupet

Östra Östersjöbeståndet

Populationen har idag en för låg lekbiomassa (Figur 6) jämfört med den av ICES beräknade som lägsta acceptabla. Därför bör kvoterna minskas drastiskt. Rekommendationer från ICES (Internationella havsforskningsrådet) har under flera år varit att stoppa fisket på detta bestånd. För 2006 anges dock en möjlig kvot av högst 14 900 ton för det östra beståndet.

Förvaltningen

Förvaltningen av torsken styrs genom de överenskommer som görs inom Internationella kommissionen för Östersjöfiske, IBSFC, avseende totala kvoter,

Figur 4. Torskfångster i det gotländska fisket 1887–2004

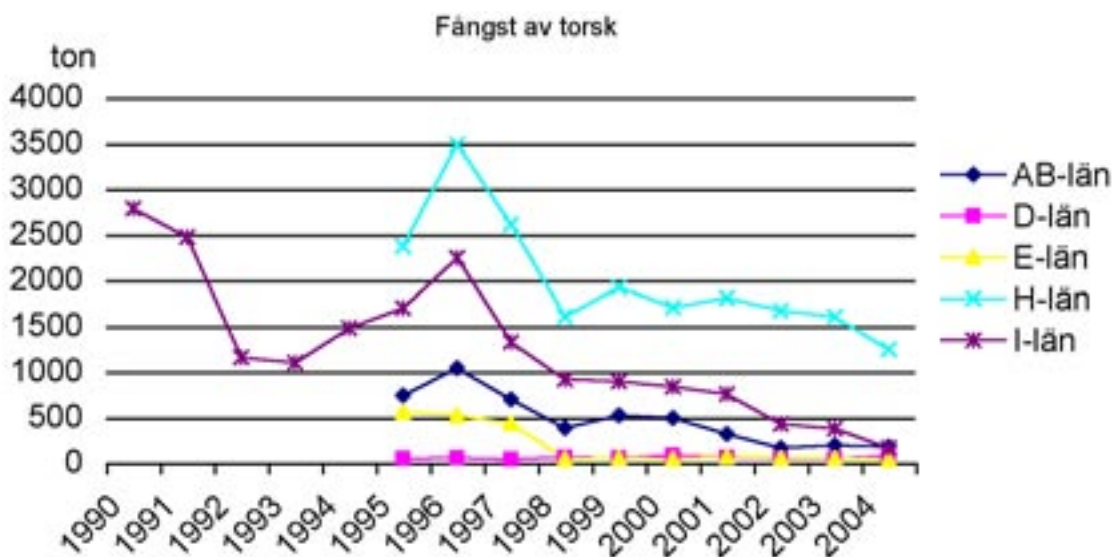
TAC:er, fisketider, fredningsområden och redskapsregleringar. I beslutsunderlaget ingår rådgivning från internationella havsforskningsrådet ICES. De beslutade kvoterna har dock varje år överstigit ICES rekommendationer.

Nationellt har fångsterna inom ramen för Sveriges kvotandel under senare år reglerats genom ransoner för att ge möjlighet till ett visst fiske hela året. Genom att tillträdet till resursen inte har reglerats, har huvuddelen av fångsterna tagits i södra Östersjön av främst trålfartyg från syd- och västkusten med påföljd att spridningen norrut gått ned. Konsekvensen för den norra delen av regionen, p.g.a. det mer effektiva fisket i södra östersjön, har blivit att det tidigare lönsamma garnfisket efter torsk utanför kusten har upphört. En betydande del av de torskfångster som gjorts av fiskare från regionen har dessutom gjorts av det fåtal som fiskat i södra delen av Östersjön, främst på sydkusten.

Innan nuvarande ransoneringsystem infördes skedde återkommande stopp i torskfisket på grund av en alltför snabb uppfiskning av kvoten. Detta slog hårt mot det kustnära nätfisket. För många småskaliga fiskare har bifångstregeln som möjliggör landningar om 200 kg torsk per dygn inneburit att fisket sommartid, inriktat på flundra, har kunnat ge en bättre lönsamhet än ersättning för stillaliggande och också ett underlag för beredning.

Problembild

Svårigheterna att i förhandlingar komma överens om åtgärder såväl när det gäller uttag som tekniska åtgärder som höjt minimimått och maskstorlekar innebär att återhämtningen går långsamt eller till och med kan äventyras. Det stora problemet i Östersjön är dels olagligt fiske och dels att storleken på den fisk som landas är till ca 30 % mindre än minimimåttet som idag är 38 cm. Det får till följd att den mindre fisken som

Figur 5. Länsvisa fångster av torsk 1990–2004

Figur 6. Lekbiomassa för torsk i Östersjön.

Källa: Bengt Sjöstrand, Havsfiskelaboratoriet, Lysekil

fångas måste slängas överbord samtidigt som den i alla fall dör och inte kan bidra till beståndet. Ändringar som större maskor i redskapen och selektiva åtgärder har utvecklats och ska genomföras.

Fiskemönster

Det huvudsakliga torskfisket i regionen bedrivs av fiskare från Kalmar och Gotlands län. Fisket sker främst öster om Öland, i norra delen av Kalmarsund, mellan Öland och Gotland, öster om Hoburgs bank, Norra Midsjöbanken samt i området där Sveriges, Lettlands, Litauens, Rysslands (Kaliningrads) och Polens ekonomiska zoner möts.

Strömning

Det dominerande fisket har historiskt varit strömning. Det gotländska fiskets fångster (figur 7) avspeglar såväl naturliga fluktuationer av beståndet som enskilda faktorer som inverkar. De ökade fångsterna under andra världskriget beror till en del på folkförsörjningsläget och nedgången under 1980-talet avspeglar sjunkande lönsamhet och övergång till det lönsammare torskfisket.

Utvecklingen av ett storskaligt sill- och skarpsillsfiske, i stor utsträckning till foder, har inverkat negativt på prisutvecklingen med sämre lönsamhet för mindre företag. Ändrade konsumtionsvanor bl.a. som en följd av en period med god tillgång på billig torsk, larmrapporter om Östersjöns miljö och kostråd som tolkats som att fet Östersjöfisk skall undvikas, har också bidragit.

Fångsterna av strömning minskade under första delen av perioden, vilket delvis avspeglar trålfiskets fiskeinriktning men också den allt sämre lönsamheten, framförallt för mindre fartyg (< 15 m) som gjorde att fler lämnade fisket (figur 8). Uppgången 1997–98 beror på öppnandet av infrysningsanläggningen i Västervik. Ökningen för 2004 beror på motsvarande sätt på att infrysningsanläggning i Ronehamn på östra Gotland

Åtgärdsförslag

- En begränsning av tillträdet till Östersjön av fartyg över 24 m
- En regional fördelning av en del av kvoten
- Sverige bör fortsatt verka för ett ökat minimimått till minst 42 cm
- Kontrollresurser bör i högre grad läggas på kontroll av torskfiskefartyg från andra länder som fiskar i svensk ekonomisk zon

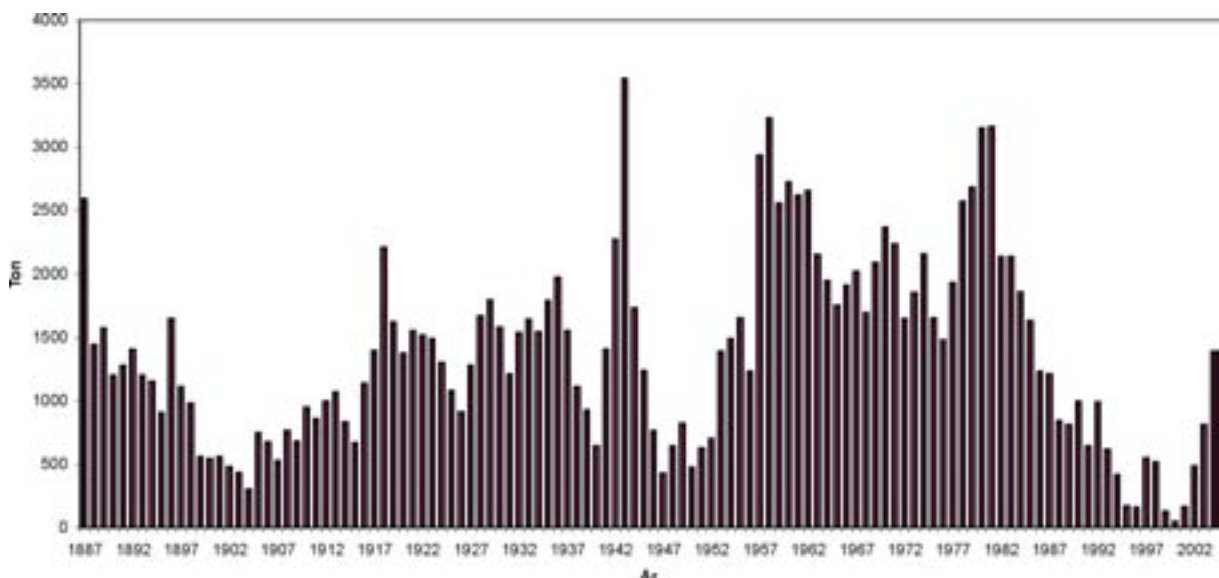
startade sin verksamhet. Det sker dels ett riktat strömmingsfiske men framförallt avspeglar uppgången bifångster av strömning i skarpsillsfisket. Möjligheterna att fiska skarpsill/strömning har inneburit att flera fartyg som trålat torsk gick över på ett lönsammare strömmings/skarpsillsfiske.

Beståndsutveckling

Uttaget av strömning (sill) i egentliga Östersjön har stadigt minskat (Figur 9). Lekbiomassan (Figur 10) är den lägsta någonsin, vilket borde betyda att viss försiktighet i uttag bör tillämpas.

Förvaltningen

Strömningen förvaltas utifrån överenskommelser i IBSFC, med rådgivning från ICES. Regionen är en del av förvaltningsområdet för Östersjöns huvudbasäng. I vatten under svensk jurisdiktion regleras fisket genom Fiskeriverkets författningssamling. Ransoner har införts för att möjliggöra att fiske kan bedrivas hela året. Genom de tillåtna procentuella fördelningarna av sill i fisket efter skarpsill, har stora mängder fiskats till foder. Farhågor finns att förändrat mönster hos strömningen i Östergötlands skärgård är indikation på över-

Figur 7. Gotländska fångster av strömning 1887–2004

fiske. ICES anger att det finns risk att strömmingen i området 25–29 inte nyttjas uthålligt. För 2006 rekommenderar ICES ett uttag understigande 120 000 ton.

Fiskemönster

Strömmingsfisket i regionen bedrivs i allt väsentligt kustnära med trål eller nät. Det mängdfångande trålfisket har haft en negativ inverkan på prisutvecklingen vilket försämrat lönsamheten för nätfisket som bedrivs nära hemmahamnarna.

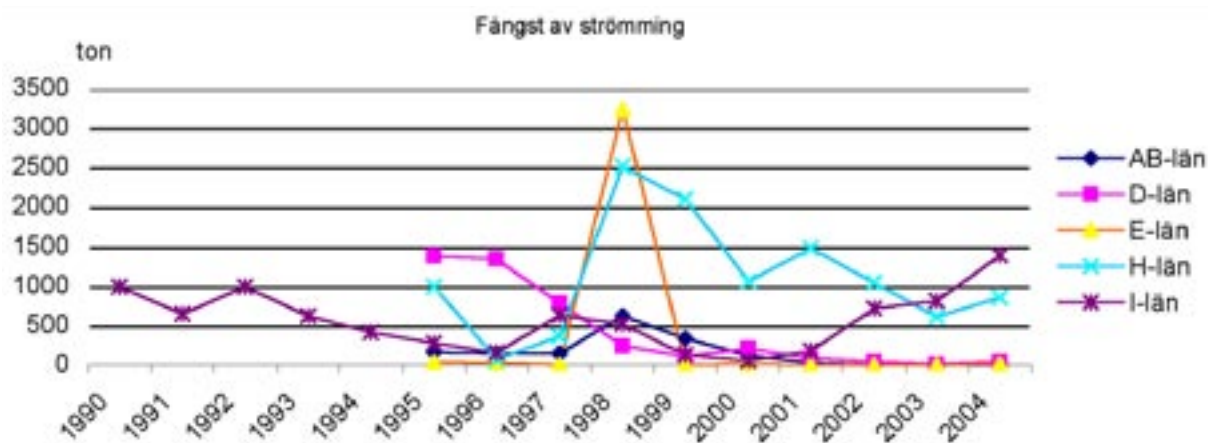
Problembild

Det finns en konsumtionsmarknad för strömming men fisket i regionen har problem att nå ut till marknaden. Brister i infrastrukturen (mottagning, beredning) gör att man i stor utsträckning är hänvisad antingen till att avsätta små mängder på lokala marknader till ett lågt pris i jämförelse med priset i större tätorter eller till att sälja stora mängder till lågt pris. Det låga priset gör det svårt för enskilda fiskeföretag att själva investera i ökad förädling. Ett exempel är att en fiskare i t.ex. Västervik får 3.50 per kilo strömming som sedan säljs hel för

19 kr/kg i fiskaffär i Västervik men för upp till 30 kr/kg i Norrköping. Som exempel kan också nämnas att strömmingsfiléer som säljs på Gotland köps in från bl.a. Blekinge, vilket är en följd av att SLF lades ner (se avsnittet om Stockholms län). De nya ägarna fokuserade på torsk och strömmingsförädlingen upphörde som en följd av låg lönsamhet. Försök att starta strömmingsförädling har inte lyckats pga. höga kostnader att investera i godkänd lokal.

Åtgärdsförslag

- En begränsning av tillträdet till Östersjön av fartyg över 24 m
- En regional fördelning av en del av kvoten
- Insatser för att nå marknaderna genom t.ex. elektronisk handel, samordnad försäljning
- Öka förädlingsgraden lokalt
- Marknadsföringsinsatser
- Förbättrad och samordnad logistik

Figur 8. Länsvisa fångster av strömming

Figur 9. Svenska och andra nationers landningar av sill i Östersjön.

Källa: Bengt Sjöstrand, Havsfiskelaboratoriet, Lysekil

Figur 10. Lekbiomassa för sillbestånd i Östersjön.

Källa: Bengt Sjöstrand, Havsfiskelaboratoriet, Lysekil

Skarpsill

Riktat skarpsillfiske är ett nytt fiske i regionen som uppstod genom etableringen av infrysningsanläggningen i Västervik 1997. Även om huvuddelen av fångsterna tas av fartyg från västkusten, har det också givit möjlighet för trålare såväl på fastlandssidan som på Gotland att byta fiskeinriktning. Med etableringen av en infrysningsanläggning i Ronehamn på Gotland, började samtliga gotländska fartyg som kunde tråla, övergå till att tråla efter skarpsill under del av året. Inloppet till Ronehamn är för grunt för att större moderna fartyg, över 24 m, ska kunna gå in. Expansionsmöjligheter finns dock för mindre trålfartyg med djupgående under 4 m. Huvuddelen av fisket till infrysningsanläggningen i Västervik sker av 5 större fartyg från Västkusten med dispens för fiske innanför trålgränsen.

Den frysta skarpsillen går på export till tidigare öststater där den bereds för konsumtion. Detta ställer krav på landningar av god kvalitet, vilket för en del av flottan innebär att de enbart kan fiska på ett begränsat avstånd från lossningshamnen. Lönsamheten är generellt inte tillräcklig för omfattande investeringar i nya fartyg eller ombyggnad med RSW-tankar (kylt havsvatten) vilket skulle öka konsumtionsandelen i fångsterna ytterligare. En tillbakahållande faktor för fiskets investeringsvilja är den oklarhet som råder i ett längre perspektiv om förvaltningsinriktningar, regeländringar och andra faktorer som inte i första hand är avhängiga resursen.

Fiskemönster

Den skarpsill som landas i regionen, fiskas i närheten av mottagningsanläggningarna. Till en del sker fisket på dispens i inflyttningsområden. Huvuddelen av de svenska skarpsillsfångsterna i Östersjön (och strömming) tas av fartyg från västkusten med partrålning på djup överstigande 70 m. Fiskeområdena är öster om Öland upp mot Stockholms skärgård samt öster

om Norra Midjsöbanken/Hoburgs bank upp till norr om Gotska Sandön. Dessa fångster går till foder och landas till stor del i Danmark.

Förvaltning

Skarpsill förvaltas genom beslut i IBSFC efter råd från ICES. Skarpsill förvaltas som ett bestånd i hela Östersjön och bedöms nyttjas inom biologiskt säkra gränser.

Problembild

En stor del av skarpsillsfångsterna går till fodertillverkning (fiskmjöl och olja) samtidigt som stora volymer pressar priserna. Lönsamheten inom foderfisket är avhängigt världsmarknadspriserna och påverkas därmed främst av fisket i Sydamerika. En konsumentmarknad finns för skarpsill och mer av den totala fångsten skulle kunna nå denna marknad. De modernaste fartygen i Sverige har i många fall tekniska möjligheter (t.ex. RSW-tankar) att leverera större mängder av konsumtionskvalitet men väljer ett volymbaserat foderfiske. Det mindre tonnage har i regel inte de tekniska möjligheter som krävs för fiske på längre avstånd från mottagningsanläggningarna med god konsumtionskvalitet av fångsten. Fartyg under 15 m får i regel för små fångster i relation till priset och kostnaderna, främst bränslekostnaden, för att uppnå tillräcklig lönsamhet. Fisksamhället i Östersjön har gått från att domineras av rovfisk, torsk, till att domineras av planktonätare, bl.a. skarpsill och strömming. Skarpsillen har därvid också en tillbakahållande funktion på torskbeståndet genom predation på ägg och larver av torsk och troligtvis även en negativ inverkan på andra fiskars yngelstadier som är direkt beroende av rik och varierad planktonfauna. Ur den synpunkten är det betydelsefullt att fisketrycket på skarpsill bibehålls högt för att inte ytterligare försvåra torskens återhämtning. Ur en regional synpunkt finns det alltså

Figur 11. Länsvisa fångster av skarpsill 1995–2004

gott om utrymme för fler företag att fiska skarpsill. Det högrationella fiske som bedrivs av de modernaste fartygen i svenska fiskeflottan kan effektivt fiska upp den svenska kvoten på kort tid. Men detta bidrar också till försörjningsproblem för infrysningsanläggningarna, under vissa perioder, genom att de väljer att lossa fångsten till foder.

Åtgärdsförslag

- En begränsning av tillträdet till Östersjön av fartyg över 24 m
- En regional fördelning av en del av kvoten
- Särskilda insatser för att fartyg under 24 m ska kunna leverera högre andel med bättre kvalitet (RSW-tankar, modernisering)

Fisket efter flundra och piggar

Fiskemönster

Fisket sker i huvudsak längs Ölands och Gotlands östra sidor. I huvudsak sker fisket med nät, men flundra har

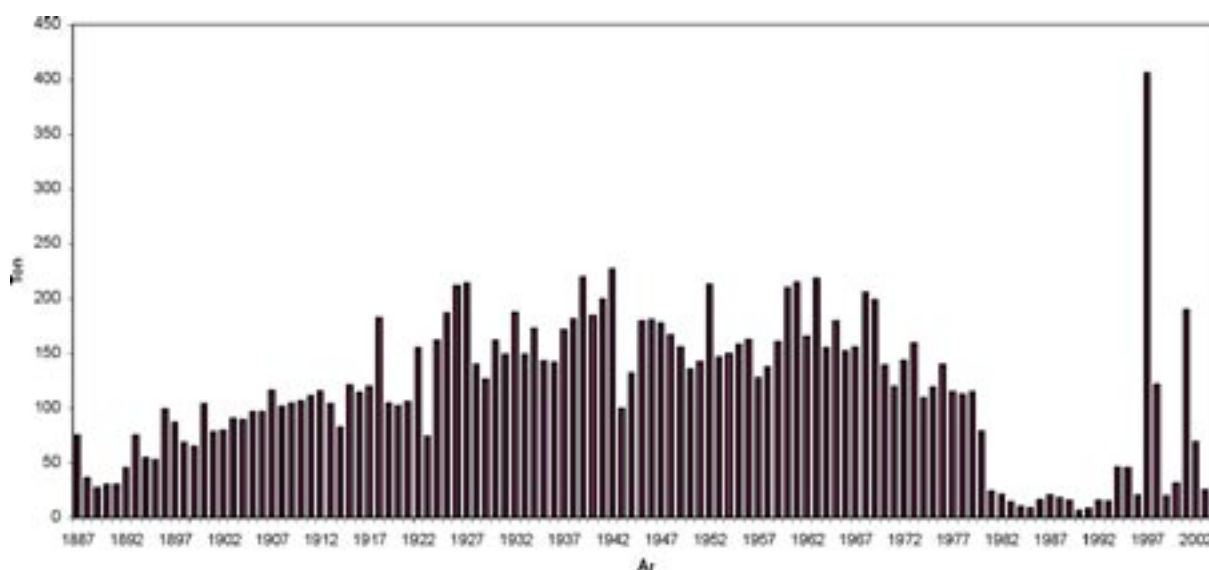
tidigare fångats med riktat trålfiske. Som en följd av den för närvarande mycket goda tillgången på flundra, kan trålfiske åter bli aktuellt.

Flundrefisket

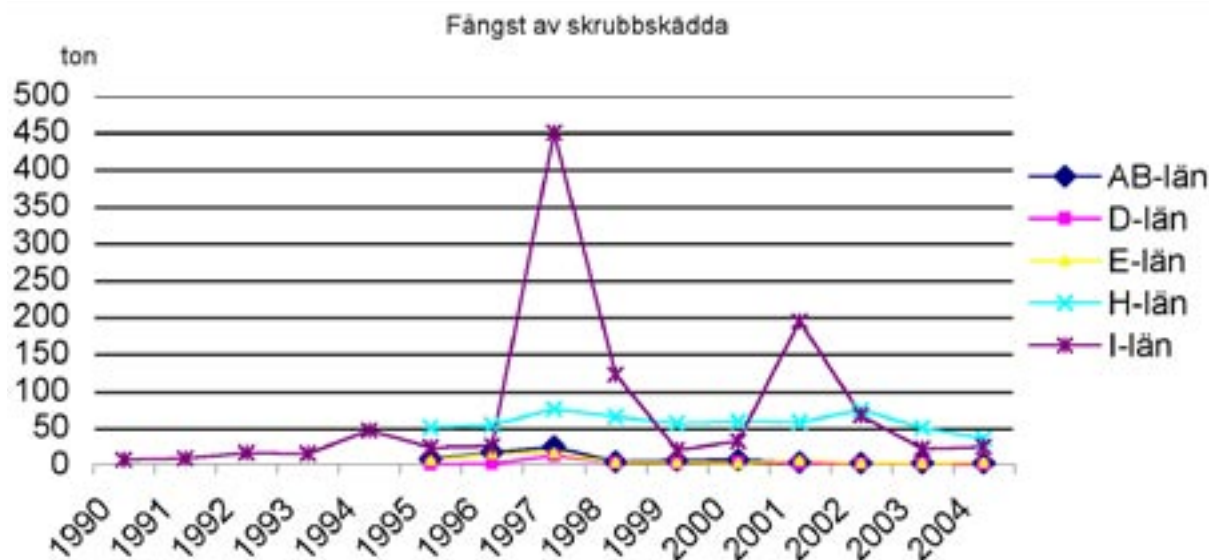
Flundran, skrubbskäddan, förekommer för närvarande mycket rikligt inom hela regionen. Fisket sker som bifångst vid fiske med olika typer av nät- och botten-garnsfiske och som ett målinriktat fiske med speciella flundregarn. Det riktade fisket är som störst under sommarhalvåret då arten har bäst kvalitet och är lätt att sälja till direktkonsumtion. Direktförsäljningen sker oftast i form av fladd färsk fisk eller i förädlad form genom rökning. Arten är underutnyttjad och fisket skulle kunna öka avsevärt. Orsaken till den underutnyttjade resursen är att den betingar ett lågt försäljningsvärde i parti. Regionalt utgör fångsten en resurs som kan öka fiskets lönsamhet om nya försäljningsvägar och nya produkter kan stimulera till ökat marknadsvärde. Figur 12 visar det gotländska fiskets fångster med en genomsnittlig fångst av omkring 150 ton per år under perioden 1920–1980. Detta kan illustrera att fisket bedrevs långsiktigt uthålligt under denna tid.

Fångstminskningarna under denna period sammanfaller väl med torskens variationer, vilket dels förklaras av tillgången (torsk äter flundra), dels övergång till ett lönsammare torskfiske, särskilt under 1980-talet.

Den svenska kommersiella fångsten av flundra har minskat med fyra femtedelar sedan mitten på 1990-talet. De klart största landningarna inom regionen svarar Gotlands- och Kalmar län för. Toppnoteringen på fångst av flundra inom regionen skedde 1997 då den loggboksförda fångsten uppgick till ca 575 ton. Gotland uppvisade här ett mycket stort fiske med en landad fångst på hela 450 ton som en följd av export till ny marknad i Ryssland. Med kollapsen i den ryska ekonomin 1998, upphörde detta omfattande fiske. 2004 visar landningsstatistiken för hela regionen en bottennotering på 60 ton. De låga landningarna under senare år speglar inte en kraftig beståndskris utan är ett resultat av en allt mindre fiskeansträngning.

Figur 12. Gotländska fångster av skrubbskädda 1887–2004

Figur 13. Länsvisa fångster av skrubbskädda 1990–2004

Problembild

Som ovan nämnts är tillgången på flundra god. Problemet för fiskarkåren är att lönsamheten i dagsläget är så låg för ett riktat fiske med flundra som målart att prisbildningen inte stimulerar till en ökad fiskeansträngning. Här krävs nya marknader och nya produkter för att stimulera till resursutnyttjande och tillvaratagande av den potential till ökat fiske som arten har. För ett hållbart nyttjande krävs dock bättre kännedom om beståndsstatus. Det är väl känt att under goda torskår minskar flundra och tvärtom. Därmed är det nödvändigt att förbättra kunskapsunderlaget för långsiktig förvaltning ur ett flerartsperspektiv.

Åtgärdsförslag

- Ökad kunskapsuppbyggnad för biologiska förvaltningsåtgärder
- Marknadsföringsinsatser
- Produktutveckling

Piggvarfisket

Piggvaren förekommer inom hela regionen men med de största tätheterna inom Gotlands- och Kalmar län. Det riktade piggvarfisket sker med stormaskiga bottenatta nät och företrädesvis på allmänt vatten med fartyg understigande 12 meter. Fisket bedrivs i många fall som ett komplement till fisket efter torsk även om ett specialiserat fiske förekommer, främst av den gotländska fiskeflottan. Fisket efter piggvar som målart är ett sentida fiske och så sent som på 1980 talet förekom det i ganska liten skala. Piggvaren har stor ekonomisk betydelse inom det småskaliga fisket och arten har under senare år blivit eftertraktad på marknaden.

Den totala fångsten av piggvar har minskat kraftigt i Östersjön vilket tydligt avspeglar sig i regionens fångststatistik. Toppnoteringen för fångst av piggvar inom regionen skedde 1997 då den loggboksförda fångsten uppgick till ca 150 ton för att 2004 ha sjunkit till under 20 ton.

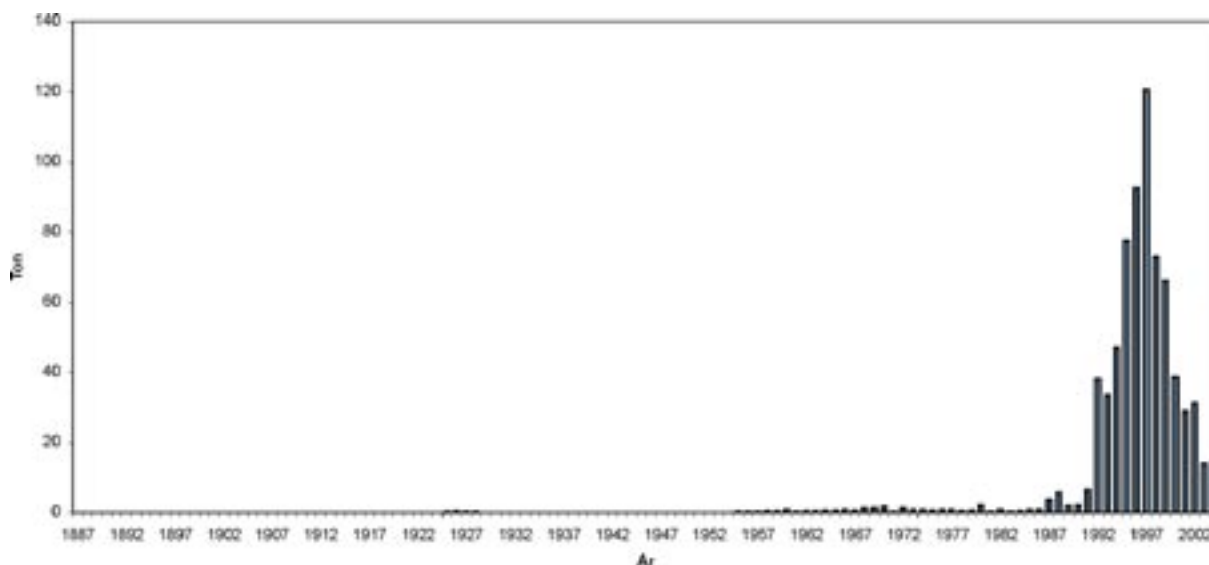
Problembild

Trots fortsatt högt fisketryck har det uppstått en kraftig minskning av fångsterna. När det gäller piggvar kan man således vara ganska säkra på att de minskade fångsterna inte beror på minskad fiskeansträngning utan på minskande fiskbara bestånd. Däremot konstaterar forskningen en ganska normal rekrytering. Fångstens sammansättning och en utveckling mot mindre maskstorlekar pekar på att piggvar lokalt fiskas för hårt. Trenden att fångsterna domineras av mindre storleksorterieringar inverkar negativt på den ekonomiska avkastningen i fisket. Idag, när man gått ned i maskstorlek på redskapen, är 6-åriga honor den mest fångade åldersklassen. Minimimåttet är anpassat till att honorna ska ha reproducerat sig innan de fångas. Hanar når i mindre utsträckning än honor en längd över minimimåttet och kastas därför tillbaka. Tekniska möjligheter finns för att utveckla genomlysning-

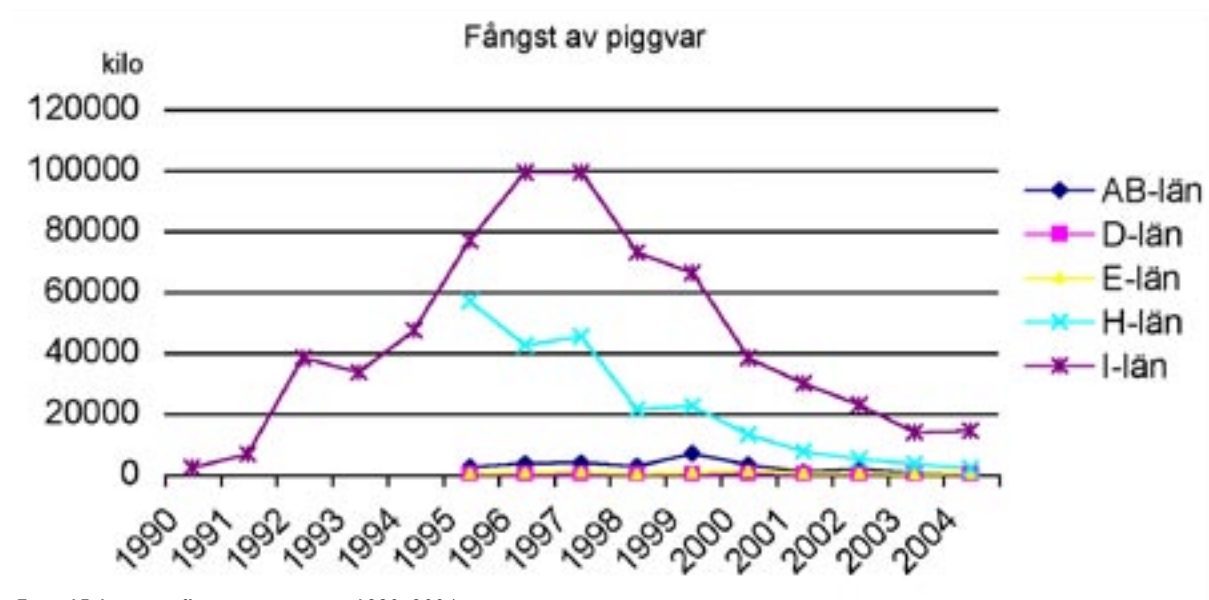
metodik som säkert skiljer levande hanar och honor åt. Därmed skulle skilda minimimått för honor och hanar kunna prövas kopplat till en certifiering av ett fiske som använder metoden. Piggvarfisket har också stora problem med drivande alger som fastnar i näten och sätter ned fångstbarheten i redskapen. Problemet har ökat under de senaste 4 åren, särskilt på Gotlands och Ölands östra sidor. Ytterligare ett problem är sälskador som ökar för varje år. Orsaken är främst det ökande sälbeståndet, men även ett minskande fiske efter lax och torsk bidrar genom att sälen får ett mindre utbud av redskap att uppsöka.

Åtgärdsförslag

- Ökad kunskapsuppbyggnad för biologiska förvaltningsåtgärder
- Ökad maskstorlek i piggvarnät
- Fredningstid under lektid inom samtliga delområden
- Skilda minimimått för hanar och honor
- Utveckling av sälsäkra redskap
- Certifierat piggvarsfiske

Figur 14. Gotländska fångster av piggvar 1887–2004

Figur 15. Länsvisa fångster av piggvar 1990–2004

Lax

Emån och Alsterån i Kalmar län är de enda laxförande vattendragen i regionen. Laxfisket bedrivs främst som utsjöfiske med drivgarn av fartyg från Kalmar och Gotlands län. Ett visst kustfiske av liten omfattning förekommer i Stockholms och Södermanlands län.

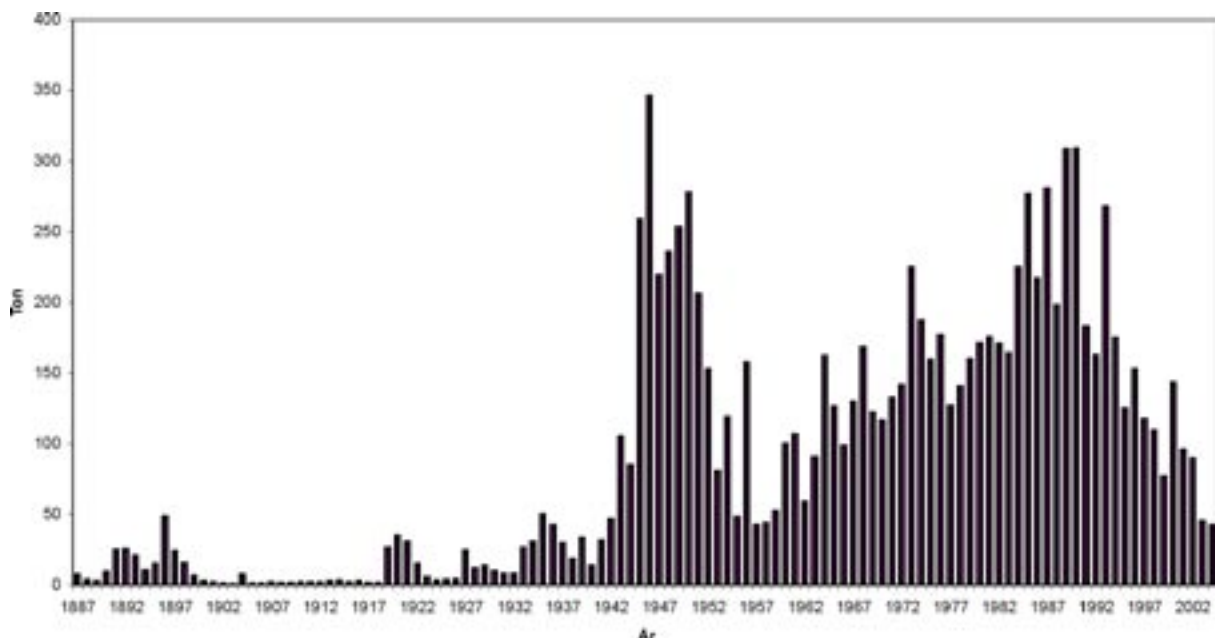
Problembild

Problemen är många och stora inom laxfisket. Samtidigt som laxbestånden visar en positiv utveckling, bland annat som en följd av aktionsplanen för Östersjölaxen, minskar möjligheterna att bedriva ett lönsamt laxfiske. Den odlade laxen, främst från Norge, har inneburit en kraftig prispress. Dioxinfrågan har dels inneburit att fisket inte kan exportera eller föra ut lax till tidigare marknader, främst Danmark, dels ett konsumentmotstånd på den svenska marknaden.

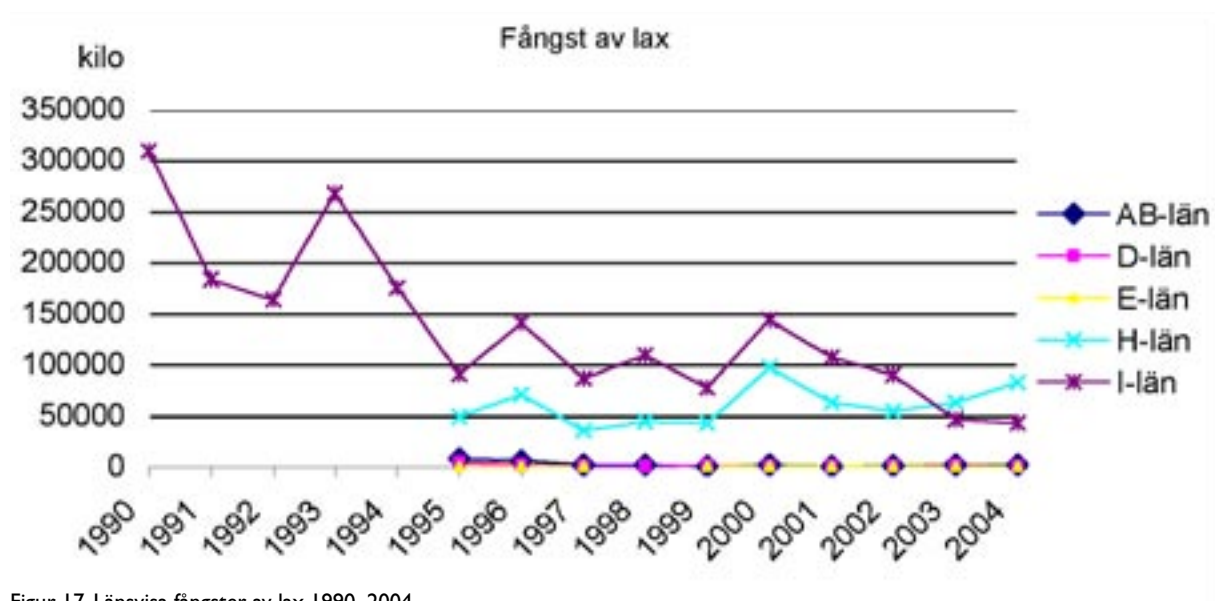
Sälstammens ökning orsakar ökade skador och ekonomiska förluster i laxfisket. Drivgarnsförbudet för att skydda tumlare kan med stor sannolikhet bli den faktor som gör att laxfisket upphör att vara av betydelse i regionen. Med fortsatt stora utsättningar av kompensationsodlad lax och en framgångsrik återhämtningsplan för vildlaxen, är det inte resursbrist som är problemet.

Åtgärdsförslag

- Utveckling av effektiva sälsäkra redskap
- Utveckling av alternativa redskap
- Tillåt drivgarn i områden utan tumlareförekomst
- Marknadspåverkan

Figur 16. Gotländska fångster av lax 1887–2004

Figur 17. Länsvisa fångster av lax 1990–2004

Ålen har varit och är en av de ekonomiskt viktigaste arterna för det småskaliga kustfisket inom hela regionen, Gotland undantaget. Fisket bedrivs huvudsakligen med ryssjor och ålbotten- och ålflytgarn. Botten-garnens introduktion söderifrån på 1950-talet satte fart på ett mera storskaligt ålfiske vilket kulminerade under 1960–1970 talet. Ålfisket är för skärgårdsregionen en förutsättning för fiskets fortlevnad för den del av den fasta skärgårdsbefolkningen som bedriver en kombinerad verksamhet av fiske, jord- och skogsbruk. Detta styrks bl.a. av att 98 % av ålen landas av båtar under 10 meter. Av stor vikt för att öka lönsamheten i ålfisket är att stimulera och ekonomiskt stötta fiskarens egen förädling av ålen genom t.ex. rökning. Ålen är mycket lämplig som art för självförädling genom att den är lätt att levandelagra genom sumpning och förädlade produkter betingar ett mycket högt pris i konsumtionsledet.

Den statistiska bilden av fångsterna från regionens ålfiske är mycket osäker. Mycket fiske på enskilt vatten omfattas inte av statistiken varför fångsterna är ganska missvisande. Men helt klart framstår att landets negativa trend i det totala ålfisket mycket väl gäller inom hela regionen. Yrkesfisket i hela regionen uppger i loggböcker och kustjournaler en fångst på ca 150 ton 1995 för att ha halverats under 2004. Södermanland och Östergötland uppvisar störst nedgång i fisket. Nära en tredjedel av de licensierade fiskarna på havsområdet och kusten som redovisade någon fångst under 2003 hade delar eller hela sin fångst av ål, vilket visar på ålens betydelse för skärgårdsfisket.

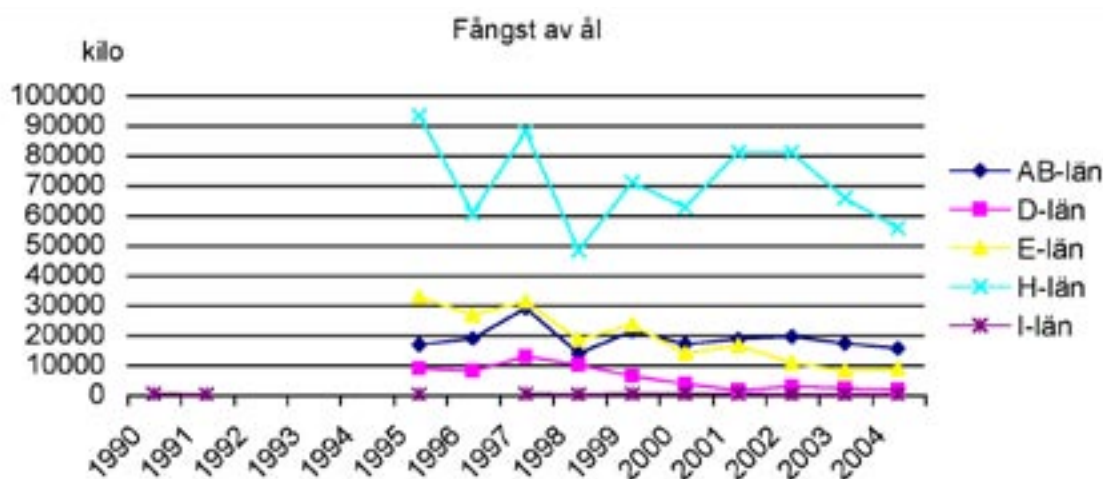
Problembild

En dramatisk minskning har skett av mängden glasål som når Europas kuster. Minskningen i rekrytering är det största hotet mot det svenska ålfisket. Ålen är idag upptagen på artdatabankens rödlista som "akut hotad"

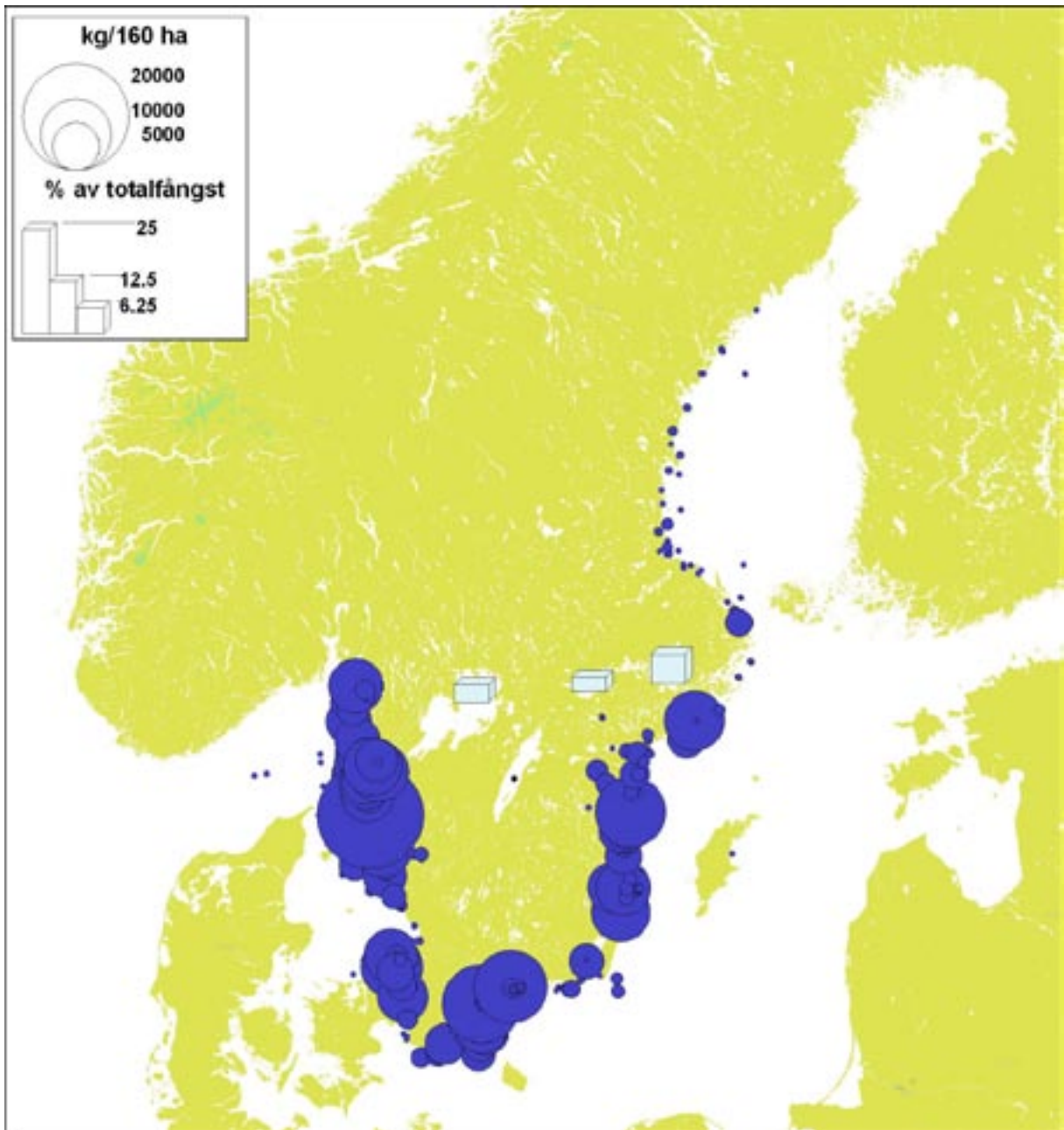
och prognosen ser allt annat än ljus ut för den närmaste framtiden. Orsaken till rekryterings nedgång är inte klarlagd men minskade lekbestånd, parasitangrepp, miljögifter och förändrad vattencirkulation i haven har angetts som möjliga orsaker. Förutom minskad tillgång på uppväxande ål upplever yrkesfisket konkurrens om resursen från skärgårdarnas stora bestånd av skarv. Ett växande problem är skadorna på redskap orsakade av det allt större gråsälsbeståndet. Europeiska kommissionen presenterade 2003 ett meddelande om en handlingsplan för förvaltning av den europeiska ålen. Huvudprinciperna i kommissionens förslag är att formulera ett övergripande mål för stärkande av återvandring av köns mogen ål till lekområdena, som sedan förverkligas lokalt efter varje medlemslands lokala förutsättningar. Avgörande för kustfiskets fortlevnad är att den svenska handlingsplanen medför ett visst bibehållande av ålfiske för de som kan påvisa huvudsaklig inkomst därav. I stället för totalförbud, bör man kraftigt inskränka fritidsfisket efter ål samt se till att stoppa all export av ålyngel till Asien för att istället plantera ut dessa i underbesatta vatten med fria vandringsvägar.

Åtgärdsförslag

- Upprättande av förvaltningsplan
- Åtgärder för upp- och nedvandring i sötvattensområdena
- Omprövning av vattendomar
- Ökade utsättningar
- Ökat minimimått
- Ökad kontroll av 1: a handsmottagarnas inköp
- Restriktioner i fritidsfisket
- Förebyggande åtgärder för redskapsskador från gråsäl

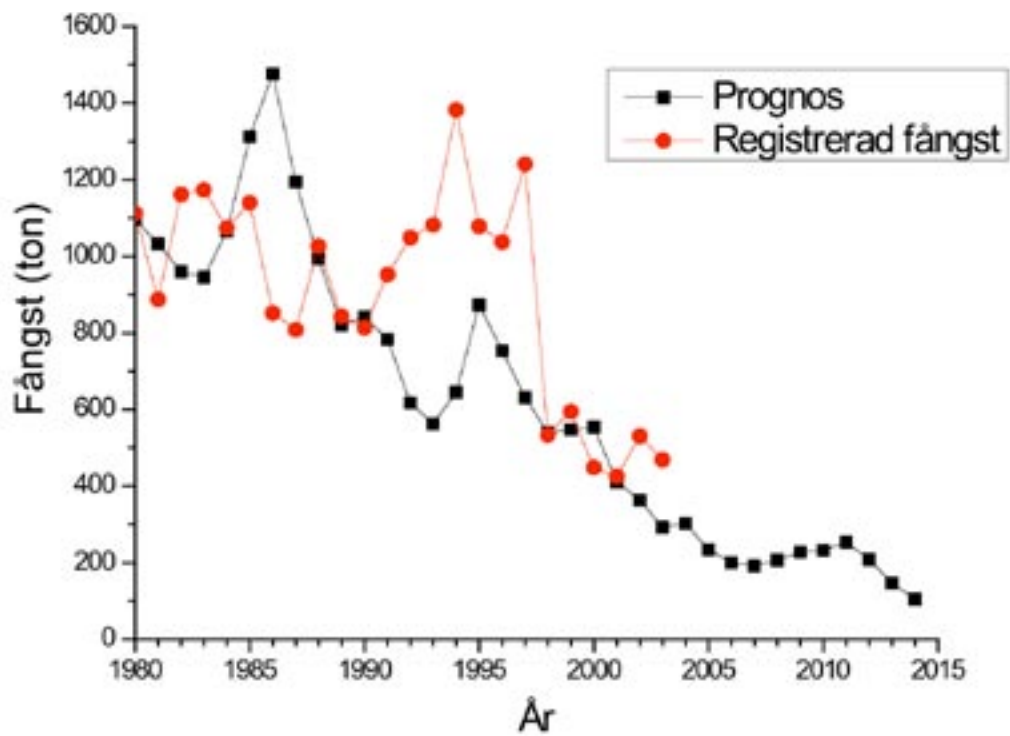

Figur 18. Länsvisa fångster av ål 1990–2004

Figur 19. Ålfiskets avkastning år 2004 per ytenhet längs kusten, summerat över rutor med ytan 1 minut latitud gånger 1 minut longitud. Staplarnas höjd i de stora sjöarna anger sötvattensfiskets relativa andelen av totalfångsten.

Källa: Håkan Westerberg, Fiskeriverket

Figur 20. Observerad och beräknad totalfångst av ål i Sverige baserat på rekryteringsindex och genomsnittligt samband mellan rekrytering och fångst.

Källa: Håkan Westerberg, Fiskeriverket

Figur 21. Ålryssjor i Södra Marsö fiskeläge i Misterhults skärgård, Kalmar län

Foto: Tobias Berger

Fjällfisk

I äldre fångststatistik sammanfördes sötvattensarter, sik, abborre, gädda, id, mört, sarv, sutare m.fl., under benämningen fjällfisk. I de följande figurerna från det

gotländska fiskets fångster börjar särredovisningen per art 1924 (för id 1915), vilket således inte ska tolkas som att något fiske inte bedrevs dessförinnan.

Sikfisket

Sikens utbredning sträcker sig över hela regionens kustområden med kärnområdena längs fastlands-länens skärgårdsområden. Siken förekommer i olika ekologiska former som kan delas upp i älvlekande och havslekande. Siken har viktig ekonomisk betydelse för det traditionella skärgårdsfisket och har under senare år även fått allt större betydelse inom sportfisket. Fisket bedrivs huvudsakligen från små öppna båtar på enskilt vatten med stöd av enskild fiskerätt. Riktat fiske efter sik sker främst med olika typer av bottensatta nät men den fångas också i olika typer av bottengarn och kombifällor. Siken är mycket attraktiv på konsumtionsmarknaden, främst i förädlad form genom rökning. På senare år har sikrom fått allt större ekonomisk betydelse vilket ytterligare förstärkt inkomsten från sikfisket. Egen förädling av fångsten genom rökning samt beredning av sikrom för försäljning direkt till konsument är ett sätt för fiskaren att öka lönsamheten.

Fångstutveckling

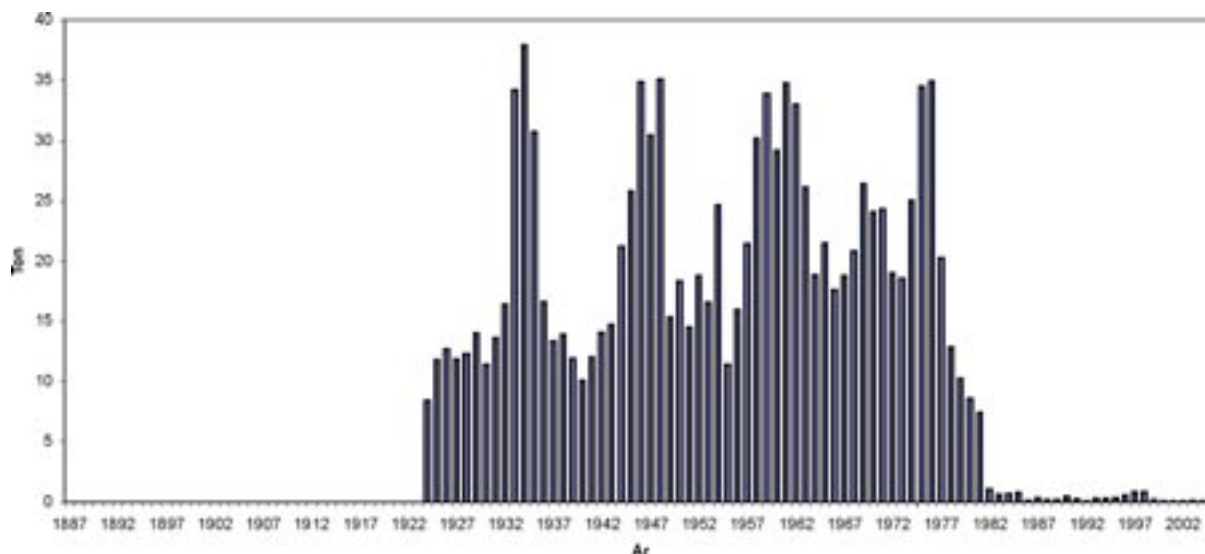
Den årliga kommersiella fångsten av sik har stadigt minskat. Regionens samlade fångst har under den senaste 10-års perioden halverats. Den största minskningen har skett inom Kalmar- och Gotlands län. Sett ur ett längre perspektiv har en mycket drastisk nedgång skett i det gotländska fisket. Från att under mitten på 1970-talet redovisat en årsfångst på över 35 ton redovisas 2004 nästan ett nollvärde.

Problembild

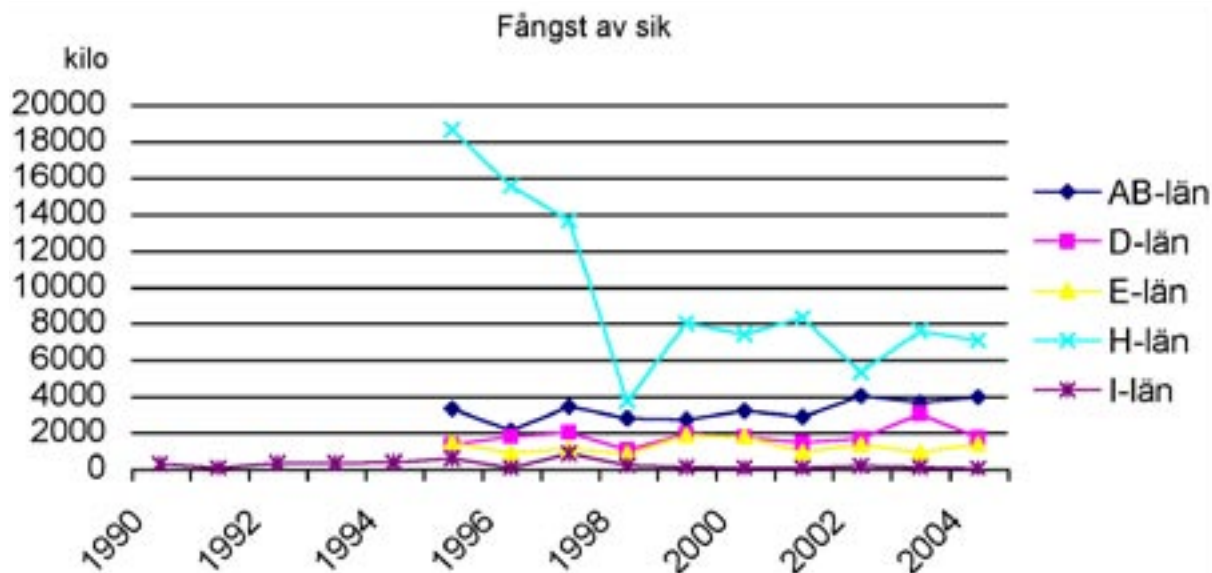
Forskningen gällande sikrekrytering inom regionen har många kunskapsluckor. Troligen är det så att nedgången av den havslekande siken är mycket stor. Detta är säkerligen ett resultat av förändrade lekbottnar. Detta är mycket tydligt t.ex. på östra Öland och Gotland där forna tiders hårdbottnar idag ersatts av mjuka sedimentbottnar olämpliga för siklek. Ett allt mer växande problem inom sikfisket är skador på fångst och redskap orsakade av gråsäl. Den allt mer accelererande skadefrekvensen omöjliggör idag fiske på många platser.

Åtgärdsförslag

- Fiskeförbud under lektid
- Förstärkningsutsättning av försträckta sikyngel
- Fortsatt utveckling av "sälsäkra" fasta redskap
- Ökad forskning gällande kunskap om kustlevande sik
- Försök med lekplatsrestaurering
- Utredda möjligheter till konsumtionsodling som komplement till fisket

Figur 22. Gotländska fångster av sik 1924–2004

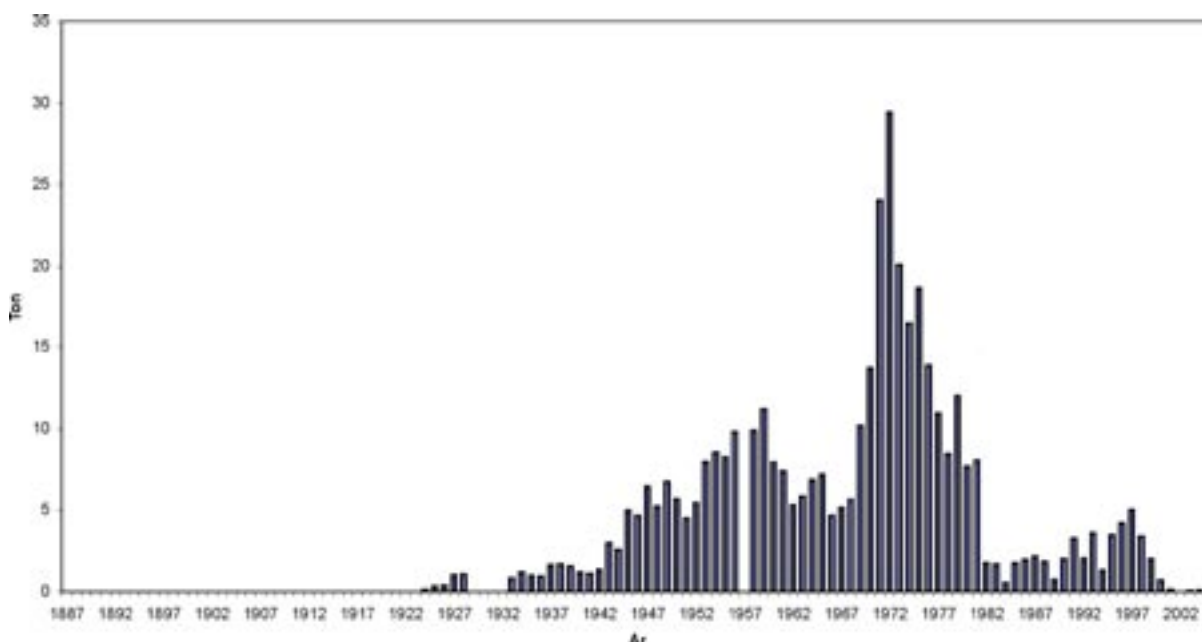
Figur 23. Länsvisa fångster av sik 1990–2004

Abborrfisket

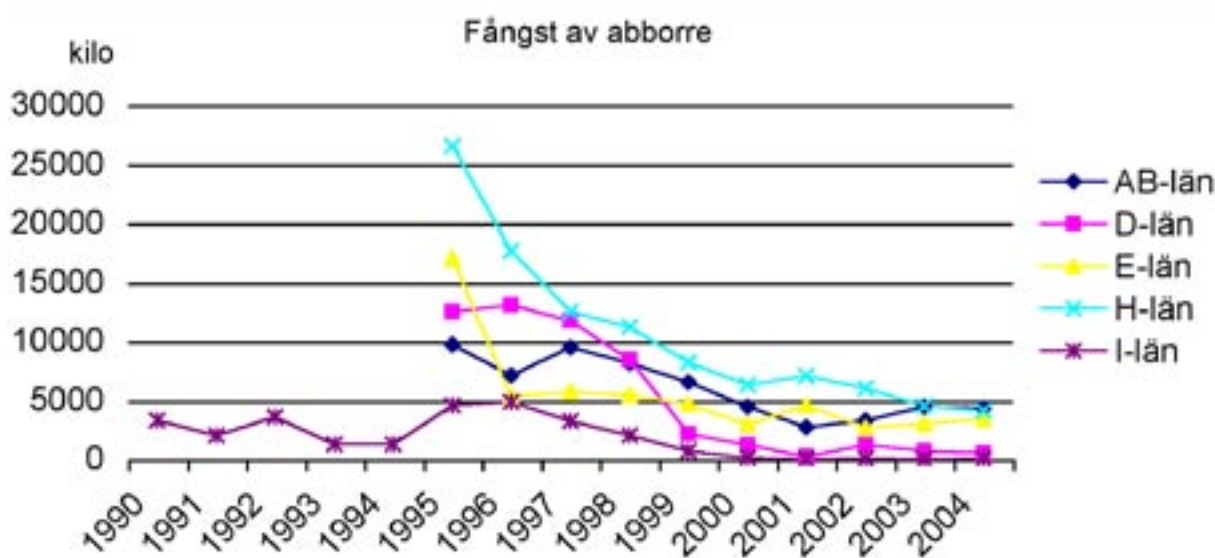
Abborren vars utbredning sträcker sig över hela regionens skärgårdsområden har under alla tider varit föremål för olika typer av fiske. Abborren utgör en av de viktigaste målarterna inom fritidsfisket medan den för yrkesfisket visserligen alltid fiskats men ej varit utsatt för något exceptionellt högt fisketryck. Fisket bedrivs huvudsakligen från små öppna båtar på enskilt vatten med stöd av enskild fiskerätt. Riktat abborrfiske sker främst med olika typer av bottensatta nät men den fångas också i stor utsträckning i olika typer av bottengarn. Abborre betingar ett ganska lågt pris på färskmarknaden i oförädlad skick medan abborrfilé är mycket eftertraktat. Förädling genom filétering och försäljning på närmarknaden är ett sätt att avsevärt höja lönsamheten inom detta fiske.

Fångstutveckling

Under den senaste 10-års perioden har yrkesfiskets totalfångst av abborre i hela Östersjöns kustområde uppgått till ca 100 ton per år. För regionens del har en mycket drastisk minskning skett. 1995 låg den sammanlagda fångsten på ca 70 ton vilket skall jämföras med en fångst på ca 10 ton för hela området 2004. Samtliga län visar en klar nedgång i fångsterna, med störst tonvikt på Kalmar- och Gotlands län. Trots att det inte finns något tillförlitligt mått på fiskeansträngning i yrkesfisket finns klara indicier som pekar på att den minskade fångsten snarare beror på sviktande bestånd än på en minskad fiskeansträngning.

Figur 24. Gotländska fångster av abborre 1924–2004

Figur 25. Länsvisa fångster av abborre 1990–2004

Problembild

Yngelproduktionen hos abborre har minskat kraftigt inom vissa områden i regionen. Tydligast har detta påvisats i Stockholms ytterskärgård, Kalmarsund och Gotlands ostkust. En omfattande undersökning i Kalmarsund under perioden 1996–99 påvisade en rekryteringsskada. Endast ett fåtal abborryngel återfanns samtidigt som ingen negativ trend kunde konstateras i kläckningsframgång eller hälsotillstånd hos vuxen fisk.

Övergödningen av kustnära grundområden har framförts som en möjlig orsak till den låga rekryteringen. Den höga produktionen av fintrådiga alger skulle kunna tänkas leda till försämrade syrgasförhållanden under nedbrytningsperioden. Teorier gör även gällande att djurplanktonsamhället förändrats till följd av primärproduktionens utveckling. Brist på leksubstrat och lämplig föda under tidiga livsstadier kan vara orsak till utebliven rekrytering. Spigg uppvisar stora tätheter i dagens strandnära fisksamhälle. Mängden fintrådiga alger gynnar spiggen och det är tänkbart att dess stora täthet motverkar en återhämtning av ett svagt abborrbestånd genom att predera på deras ägg, larver och tidiga yngelstadier.

Trots brist på direkta bevis tyder rekryteringsproblematiken på ett övergripande ekologiskt orsaks-

samband, där övergödningens miljöpåverkan sannolikt spelar en central roll. Predation från skarv, lokala industriutsläpp, parasitangrepp, m.m. kan ha haft en viss lokal inverkan men troligen som mindre betydande faktor för dagens alarmerande situation.

Åtgärdsförslag

- Omvärdera modern fiskevård till att gynna alla arter, inte bara laxartad fisk
- Beakta det historiska perspektivet vid naturvårdande intressekonflikter. Fisk skall t.ex. ses som ett naturligt inslag i kustnära sötvatten som är skyddade ur ett fågelperspektiv
- Minimera närsaltsläckage från kustmynnande vattendrag
- Åtgärda vandringshinder så att abborren kan nå sötvattensområdena för lek
- Ge abborren möjlighet att komma upp för lek i kustnära våtmarksanläggningar
- Upprätthålla kanaler till glon och glosjöar
- Utlägg av lämpligt leksubstrat (risvasar) där vegetation försvunnit
- Restriktioner i fiske och båttrafik under lekperioden i viktiga områden

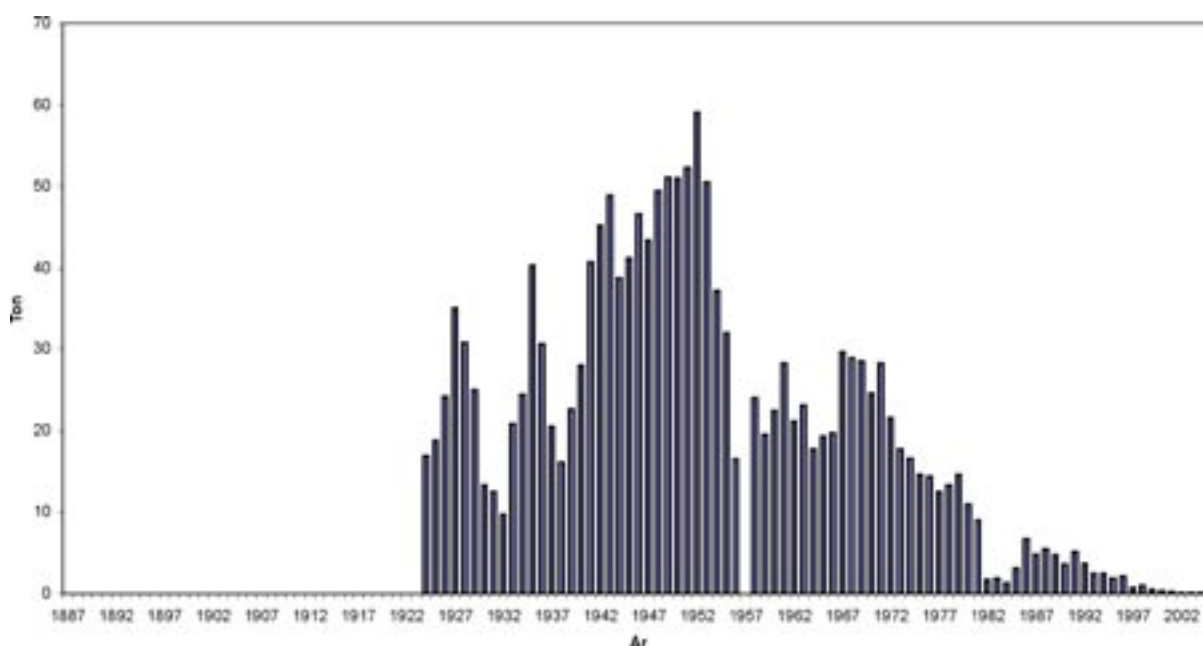
Gäddfisket

Gäddan förekommer längs regionens samtliga kuststräckor. Det yrkesmässiga fisket sker med en mängd olika typer av redskap men fiskas till största delen med bottensatta nät och med ryssjor. Fisketrycket är störst under vårens lekperiod. Gäddfisket har alltid varit föremål för riktat fiske inom yrkesfisket men det är ingen tvekan om att det är fritidsfisket som står för det stora fisket. Gädda är en mycket viktig art vid utvecklingen av turistfisket och detta gör gäddan till en konfliktart gentemot binärings- och yrkesfisket. Fiskevattnägarna ser det fria handredskapsfisket som ett intrång i resursbeskattningen då fisket sker på enskilt vatten. Regionala samförvaltningsinitiativ är ett sätt för yrkesfiskarna att på enskilt vatten höja lönsamheten på

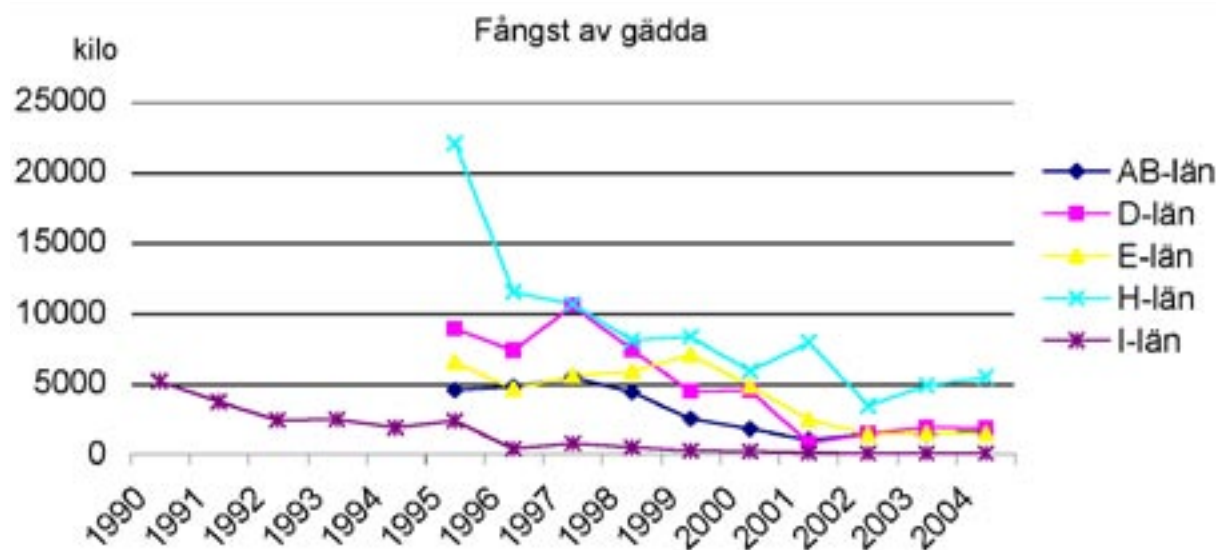
gäddfisket genom delaktighet inom turistfiskesektorn. En gemensam försäljningspol av gäddfångsterna inom regionen till den europeiska marknaden bör vara en väg för att höja försäljningsvärdet.

Fångstutveckling

Yrkesfiskets fångst av gädda i hela Östersjöns kustområden uppgick i början av 1990-talet till en årsfångst på ca 120 ton. Årsfångsten har därmed mer än halverats fram till i dag. För regionens del har en mycket drastisk minskning skett. 1995 låg den sammanlagda fångsten på ca 50 ton vilket skall jämföras med en fångst på ca 10 ton för hela området 2004. Samtliga län inom regionen uppvisar en klar negativ

Figur 26. Gotländska fångster av gädda 1924–2004

Figur 27. Länsvisa fångster av gädda 1990–2004

fångstutveckling. Trots att det inte finns något tillförlitligt mått på fiskeansträngning i yrkesfisket finns klara indicier som pekar på att den minskade fångsten snarare beror på sviktande bestånd än på en minskad fiskeansträngning.

Problembild

De minskande fångsterna inom yrkesfisket inom hela regionen samt den sviktande rekryteringen i Kalmar-sund, Stockholms- och Östergötlands ytterskärgård och Gotlands ostkust tyder på att flera bestånd av gädda minskar i egentliga Östersjön.

Problemen för gäddan är i stort sett identiska med vad som gäller för abborre inom regionen, varför hänvisning kan ske till beskrivningen ovan under abborre.

Åtgärdsförslag

- Omvärdera modern fiskevård till att gynna alla arter, inte bara laxartad fisk
- Beakta det historiska perspektivet vid naturvårdande intressekonflikter. Fisk skall t.ex. ses som ett naturligt inslag i kustnära sötvatten som är skyddade ur ett fågelperspektiv
- Minimera närsaltsläckage från kustmynnande vattendrag
- Åtgärda vandringshinder så att gäddan kan nå sötvattensområdena för lek
- Bereda gäddan möjlighet att komma upp för lek i kustnära våtmarksanläggningar
- Upprätthålla kanaler till glon och glosjöar
- Restriktioner i fiske och båttrafik under lekperioden i viktiga områden
- Fångstbegränsning inom det fria handredskapsfisket

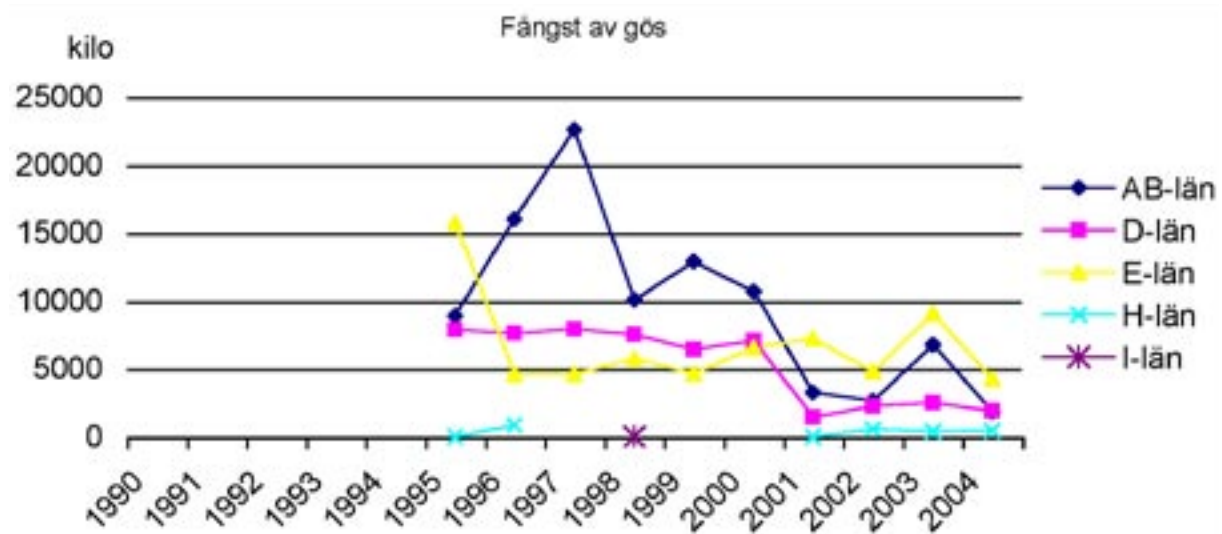
Gösfisket

Gösens utbredning inom regionen inskränker sig till Stockholms-, Södermanlands- och Östergötlands läns skärgårdsområden. Vissa sporadiska fångster görs längre söderöver men är utan betydelse för det småskaliga kustfisket. Gösen har lokalt stor ekonomisk betydelse för yrkesfisket och den är dessutom mycket uppskattad av sportfiskare. Fisket bedrivs huvudsakligen från små öppna båtar på enskilt vatten med stöd av enskild fiskerätt. Riktat fiske efter gös sker främst med olika typer av bottensatta nät men den fångas också i olika typer av bottengarn. Gösen är mycket attraktiv på konsumtionsmarknaden såväl som hel rundfisk som

filé. Gösen betingar ett ganska högt försäljningsvärde och ger ett stort utfall vid filéering vilken gör den väl lämpad för egen vidareförädling.

Fångstutveckling

Data från både yrkes- och provfiske tyder på att gösbestånden vid svenska ostkusten minskat kraftigt. Yrkesfiskestatistiken för regionen uppvisar en fångst på ca 10 ton 2004 vilket skall jämföras med drygt 30 ton 1995. Den negativa trenden är oomtvistlig medan de statistiska värdena är osäkra då fisket till största delen sker på enskilt fiskevatten med bristfälligt statistiskt underlag.

Figur 28. Länsvisa fångster av gös 1990–2004

Problembild

Gösynglen är starkt temperaturberoende för sin överlevnad. Det är av stor vikt att kläckningen sker i samband med ökande koncentrationer av djurplankton för att ge en god årsklass. Skärgårdarnas stora temperaturvariationer under vårens lekperiod kan troligen förklara variationen i årsklasstyrka. Fisketrycket är på vissa ställen ganska högt på lekplatserna och trots att gösen har potential att växa sig stor är minimimåttet satt så lågt som till 40 cm. Forskning visar att bara ca 30 % av honorna har hunnit bli könsmogna vid denna längd.

Åtgärdsförslag

- Höjning av minimimåttet
- Fiskerestriktioner i samband med lek inom viktiga lekområden
- Fångstbegränsning inom det fria handredskapsfisket

Id

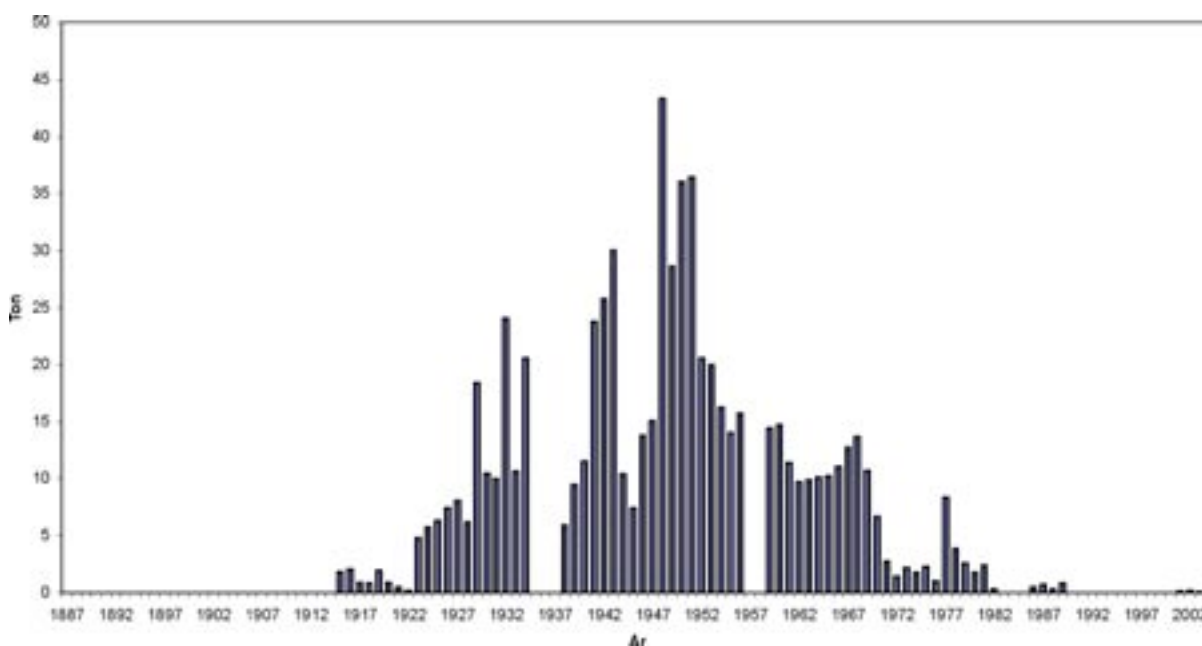
Även om iden finns i hela regionen, har den ingen kommersiell betydelse idag. Som fångststoppgifterna från Gotland visar, var den dock av relativt stor betydelse i fjällfisket, främst under 1940- och 1950-talen då upp emot 40 ton fångades. Id, liksom andra karpfiskar, har en stor potential på konsumtionsmarknaden dels för export, dels inhemskt där den är uppskattad bland invandrare som komplement till karp.

Problembild

Beståndsstus är okänd och därmed är det obekant hur beskattning bör ske. Nyttjandet av id, och andra arter som inte nyttjas idag, är också avhängigt att finna vägar ut till marknader.

Åtgärdsförslag

- Klarlägga beståndsstus
- Utarbeta förvaltningsmodeller
- Marknadsföringsinsatser

Figur 29. Gotländska fångster av id 1915–2004

Forskning

Fiskforskningen i Sverige har i mycket stor utsträckning inriktats på ett fåtal arter. Av kommersiellt intressanta arter har det främst varit de fyra arter med kvoter som reglerats internationellt som ägnats uppmärksamhet. Framförallt har lax tilldragit sig mycket intresse, men även torsk genom dess stora ekonomiska betydelse. Svenska insatser utöver beståndsundersökningar av strömming och skarpsill har varit mindre. Det är värt att notera att under en lång följd av år har arter som piggar och skrubbskädda liksom gädda, abborre och sik, av stor betydelse för det småskaliga kustfisket, fått mycket liten uppmärksamhet av forskningen. Situationen har under senare år förbättrats något, men insatserna görs i flera fall långt efter det att en negativ utveckling börjat observeras inom fisket. Så är fallet t.ex. med abborrens, gäddans och sikens tillbakagång. Forskningen har heller inte varit med innan eller från början när nya arter börjat exploateras, som t.ex. piggar. I dagens läge med en rik förekomst på skrubbskädda, flundra, och få andra alternativa arter, är det naturligt att intresset inom fisket riktar sig mot ökad exploatering av flundra. För att undvika liknande utveckling som skedde med det starka torskbeståndet eller med det lågt exploaterade piggarbeståndet, är det nödvändigt att resurser snabbt sätts in för att få en uppfattning om beståndssituation och livshistoria för att kunna utveckla förvaltningsplaner för ett hållbart fiske.

Många arter som inte nyttjas i Sverige är av intresse i andra länder. Detta innebär att det finns en potential för utveckling av fiske på sådana arter. Men det förutsätter också att kunskap tas fram om arterna och hur de kan nyttjas hållbart.

Ökade forskningsinsatser måste även göras kring samspelet mellan olika arter i ekosystemet och hur

förskjutningar mellan arter påverkar ekosystemet och möjligheterna till nyttjande.

Fisket inriktas på att fånga de största individerna, samtidigt som det är känt att särskilt stora honor är de mest värdefulla i reproduktionen. Förslag om alternativa beskattningsmodeller har framförts och bör vara lämpliga att prova i vissa fisken.

Spigg är en art som uppenbarligen gynnas av miljöförändringar och som sannolikt spelar en roll i gäddans och abborrens rekryteringsproblem. I äldre tider fångades spigg för framställning av olja. Det kan vara möjligt att finna kommersiell avsättning för produkter av spigg och andra arter utan kommersiellt intresse idag.

Östersjön är övergödd. Åtgärder vidtas för att minska närsaltsbelastningen av Östersjön. Men den andra sidan av övergödningen är också att det kan skördas mer än vad som görs. Fisket är i dag den enda mänskliga aktivitet som tar bort närsalter ur Östersjön. Ur det perspektivet har fisket en viktig funktion i dag och kan få en än viktigare i framtiden.

Ett nyttjande av nya arter innebär även att resurser måste avsättas för marknadsutsikter och marknadsföring.

Åtgärdsförslag

- Ökade forskningsinsatser kring arter av aktuell och potentiell betydelse för fisket
- Närmare samarbete mellan forskningen och fiskerinäringen
- Utveckling av samförvaltning
- Utveckling av nya marknader

Flottan

Sett över en längre period, sedan 1979, har antalet fiskefartyg på södra Ostkusten minskat med nära 1 500 (Figur 30). Den största minskningen har skett av båtar, fartyg mindre än 12m, vilka minskat med ca 85 %. Andelen skepp, fartyg över 12 m, har minskat med ca 60 %. Den länsvisa utvecklingen framgår ur figur 31 och 32.

Medelåldern på fartyg i regionen är hög. År 2003 var den drygt 40 år för fartyg över 12 m och nära 30 år för fartyg under 12 m. Motsvarande medelålder 1990 respektive 1995 var för fartyg över 12 m 31 resp. 35 år och för fartyg under 12 m 16 resp. 19 år.

Fiskeflottan ska inriktas på i första hand konsumtionsfisk, vilket ställer krav på modernisering antingen genom installation av modern teknik, t.ex. RSW-tankar, eller genom modernare nybyggda anpassade fartyg. Bägge insatser kräver tillgång till kapital.

Antalet nybyggen av fiskefartyg i regionen har varit

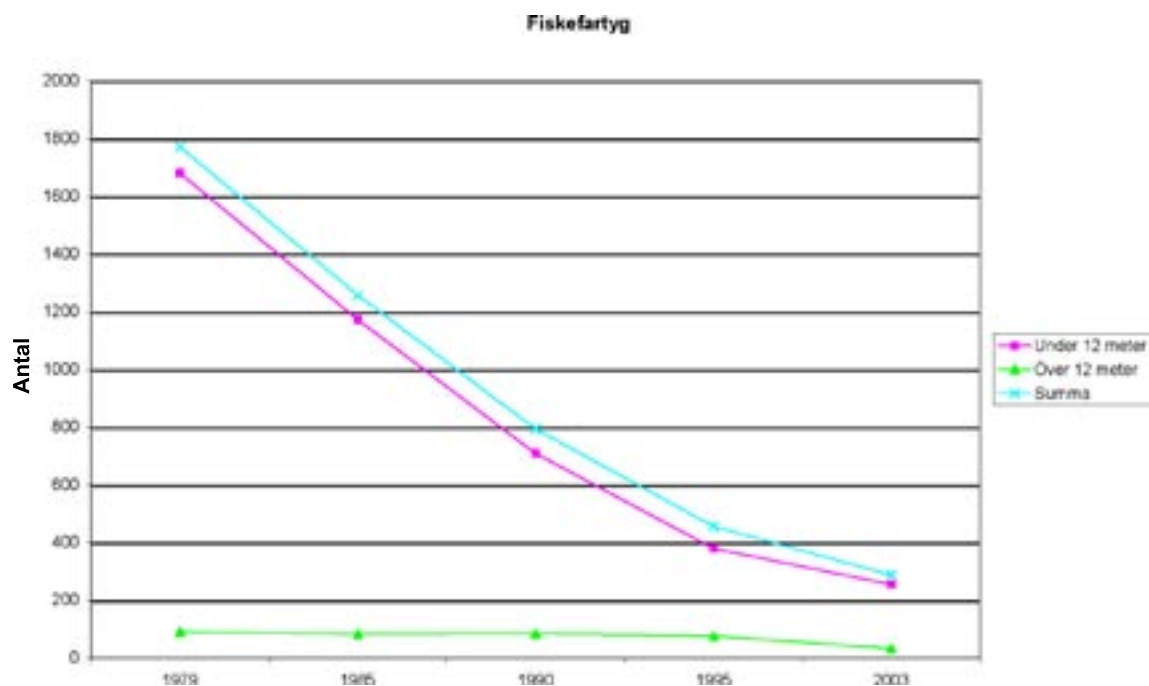
låg såväl av båtar som av skepp. Minskningen är dels en följd av försämrade lönsamhet. Men också en konsekvens av EU:s anpassningsprogram för fiskeflottan. Nedsärningsprogrammen för flottans anpassning i kombination med en alltmer försämrade lönsamhet i ostkustens fiske medförde en lägre investeringsvilja och investeringsförmåga medförde att det för många ostkustfiskare har det varit förmånligare att sälja sina ton på den tonhandelsmarknad som uppstod då framförallt västkustföretag byggde modernare och större fartyg än att skrota och än mindre att investera. Investeringarna på västkusten gjordes i första hand inom det pelagiska fisket där en stor del av fisket sker i Östersjön. År 2000 fanns 4 fartyg över 24 m på södra Ostkusten, 2003 fanns ett fartyg över 24 m kvar. På västkusten var motsvarande siffror 83 respektive 71. Tillgänglig statistik ger ej motsvarande uppdelning före 1999.

Siffror över förändringen av bruttotonnage illustrerar tydligt den överföring av ton och kapacitet som skett från Östersjön till västkusten. Under perioden 1985–1999 minskade bruttotonnaget på södra ostkusten med 33 % medan bruttotonnaget på västkusten ökade med 29 %. Motsvarande utveckling har skett för sydkusten och norra ostkusten. (Källa: fisket på sydkusten)

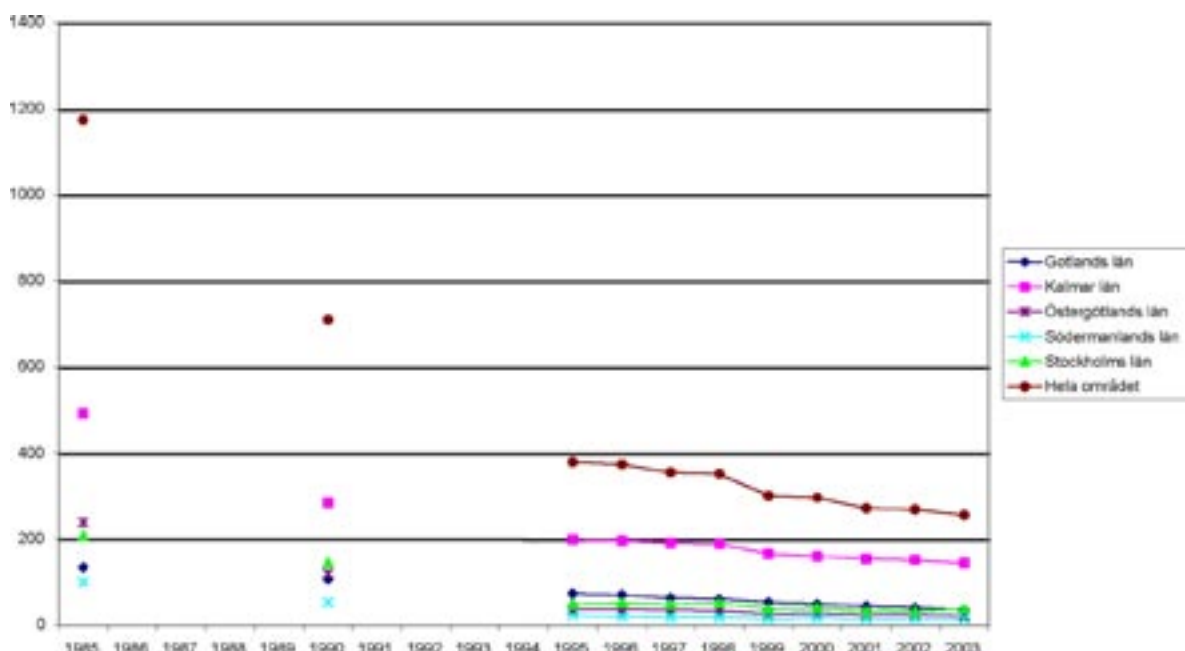
Regelverket har även givit upphov till absurda situationer som direkt slår mot det småskaliga kustnära fisket. För att t.ex. byta till en starkare utombordsmotor på en skärgårdsfiskebåt, måste motsvarande kapacitet köpas in för att föras ut.

Åtgärdsförslag

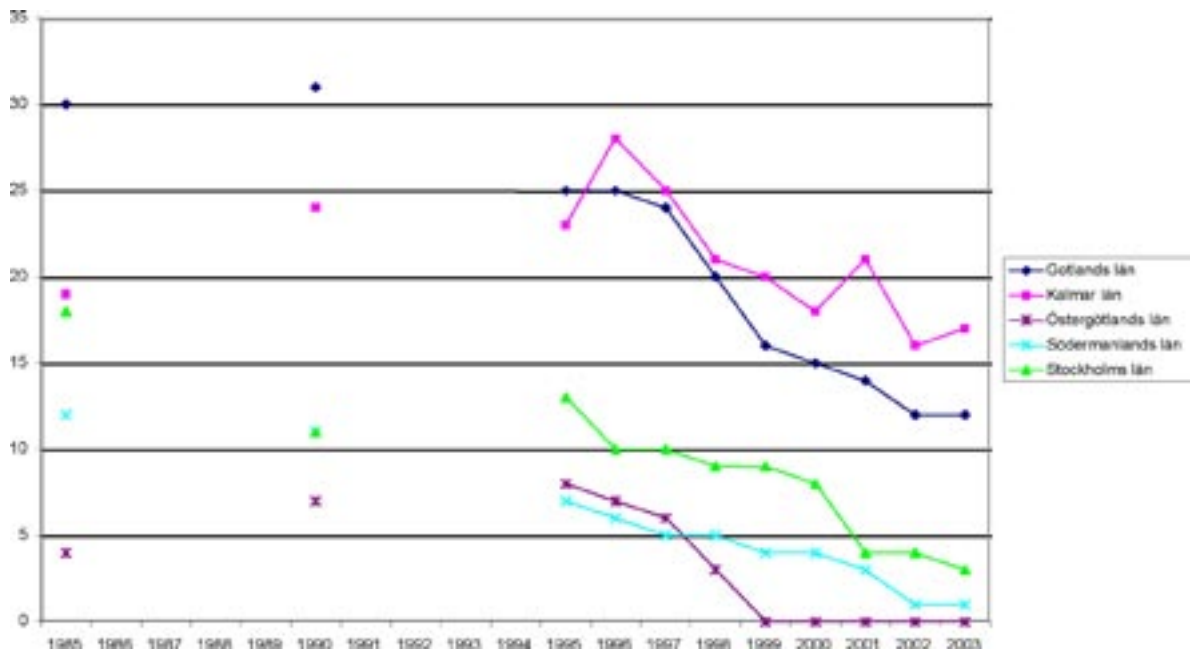
- Inför en ”kapacitetsbank” för östersjöns kustfiske
- Undantag för kapacitetsutförelse inom det småskaliga kustnära fisket
- Stöd för modernisering och nybyggnad av kustfiskefartyg
- Begränsa tillträdet av fartyg över 24 m till Östersjön utifrån fiskets inriktning

Figur 30. Utvecklingen av registrerade fiskefartyg 1979–2003 inom hela regionen. Fiskeflottans sammansättning med hög andel fartyg under 12 m avspeglar ett småskaligt kustnära fiske.

Figur 31. Utvecklingen av antal fiskefartyg under 12 meter 1985–2003

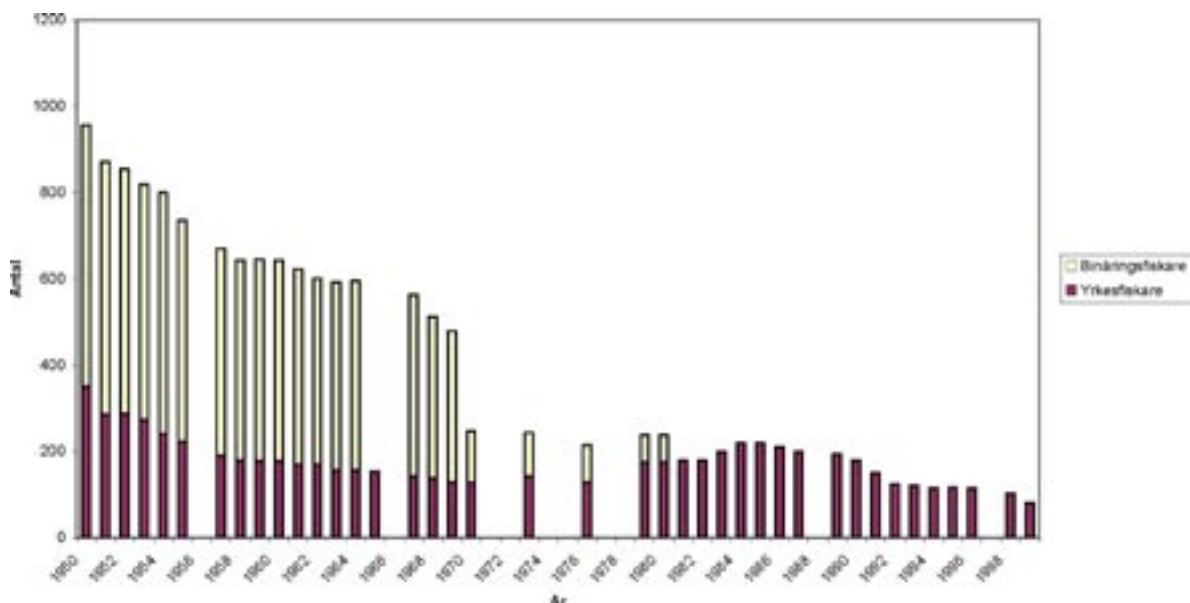
Figur 32. Utvecklingen av antalet fiskefartyg över 12 meter 1985–2003

Fiskarekåren

För såväl antalet yrkesfiskare som fiskefartyg är det svårt att ange precisa tal innan nuvarande licensieringssystemet infördes 1994. Tillgänglig statistik är alltför splittrad och till stora delar inte tillgänglig från Fiskeriverket. Trenden är dock tydlig: det sker en fort-löpande minskning.

För jämförelse används här uppgifter från det gotländska fisket där figur 33 visar antalet fiskare 1950–1999 och den förändring i statistiken som berodde på förändring av systemet/klassificering av fiskare. Att notera är att de som hade en betydande del av sin utkomst från fisket har minskat till mindre än 10 % under den dryga femtioårsperioden.

Fiskarekåren blir allt äldre och nyrekryteringen är svag eller obefintlig. Den senaste större nyrekryteringen skedde i samband med de rika torskåren på 1980-talet och sedan dess har det varit få yngre som gått in i fisket. Orsakerna är även här komplexa men den viktigaste enskilda faktorn är en allt sämre lönsamhet. Fiskareyrket är idag ett avancerat och kvalificerat arbete, som trots detta har låg status. En bidragande anledning är avsaknaden av yrkesinriktad utbildning. I Sverige finns en utbildning, på västkusten, på gymnasienivå. Därutöver finns utbildningar mer inriktade på sjöfart. Som jämförelse kan nämnas de fiskeriutbildningar som finns i Finland vid yrkeshögskolor.

Figur 33. Yrkes- och binäringfiskare på Gotland 1950–1999

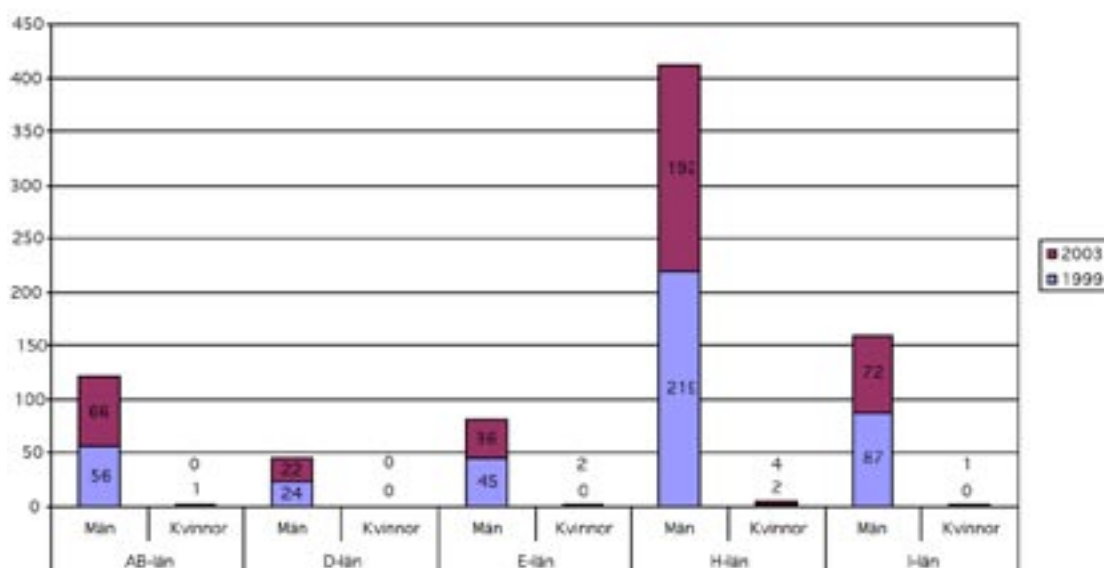
Då fiskets karaktär skiljer sig mellan Östersjön och Västerhavet, är det befogat med en särskild utbildning inom det småskaliga kustnära Östersjöfisket. Samarbete i utbildningen bör ske med västkusten för t.ex. högsjöfiske och beredning/vidareförädling, men även med övriga länder runt Östersjön vilka bedriver likartat fiske.

Den erfarenhet och kunskap som de äldre fiskarna har försvinner i allt snabbare takt. Den traditionella kunskapsöverföringen mellan äldre och yngre generationers fiskare finns till största delen inte dokumenterad. Detta innebär svårigheter för framtidens

fiske. Det finns en risk att en yngre fiskargeneration i många avseenden tvingas uppfinna hjulet på nytt.

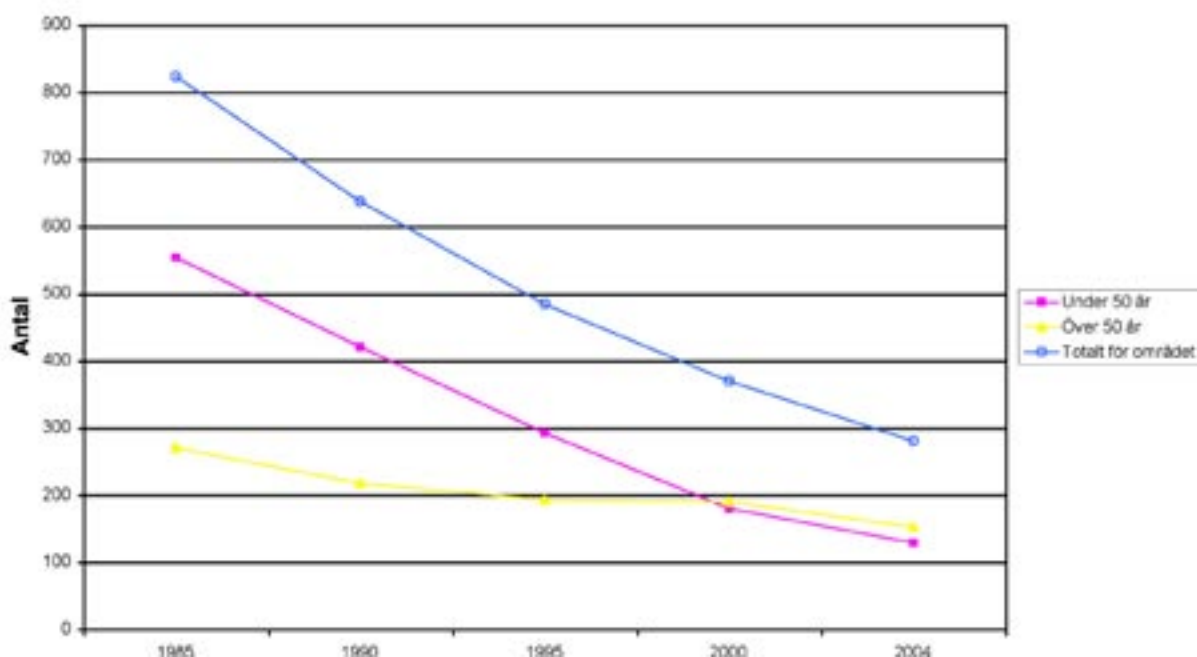
Fiskare är också traditionellt ett mansdominerat yrke med endast omkring 1 % kvinnor. Kvinnor inom fisket finns främst inom beredningsindustrin. Inte minst inom det småskaliga fisket har kvinnor i många fall en viktig osynlig roll i företagets skötsel. Modern teknik innebär att många av de tunga fysiska hindren för kvinnliga fiskare är undanröjda. För en bättre fördelning och jämställdhet mellan könen krävs dock även att människans möjligheter att ta aktiv del i familjelivet ökar. En utveckling av ett kustnära fiske

Könsfördelning bland yrkesfiskare

Figur 34. Länsvis fördelning av antal kvinnor och män med yrkesfiskelicens 1999 och 2003

Antal yrkesfiskare

Figur 35. Utvecklingen av antalet yrkesfiskare inom hela regionen 1985–2004

med korta fångstresor ger i detta perspektiv goda möjligheter att kunna klara av ett liv som både förälder och fiskare oavsett kön.

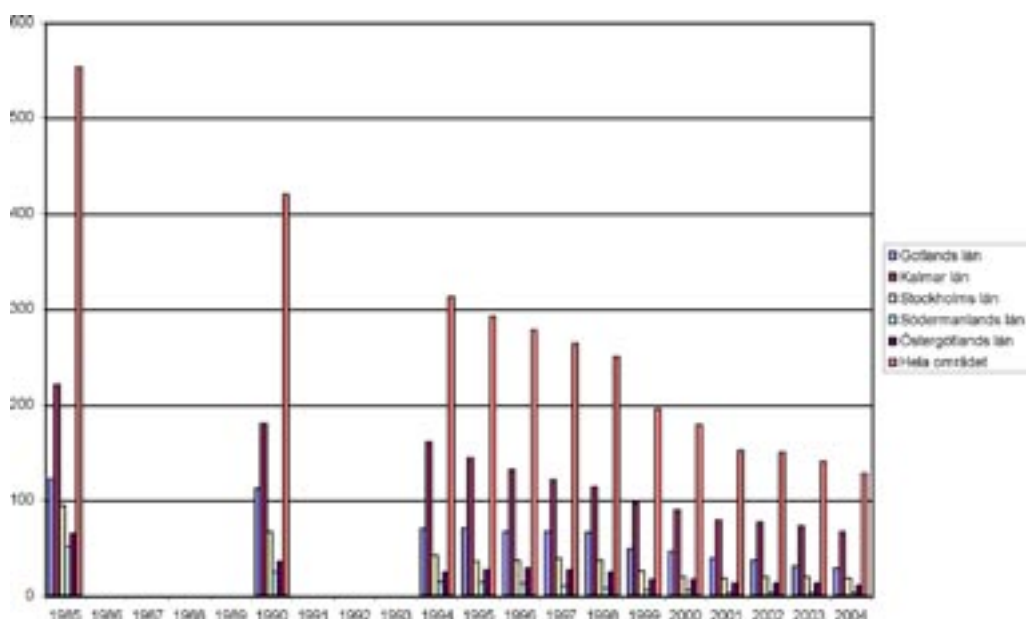
Förutom att utvecklingen visar på att det totala antalet verksamma inom yrket drastiskt har minskat inom södra ostkusten sedan 1985, går utvecklingen även mot att yngre fiskare i högre grad än äldre lämnar yrket. Detta kommer att bli ett ökande problem i framtiden. Lönsamheten har ofta varit bättre i andra branscher även tidigare men idag saknas dessutom en framtidstro, delvis beroende på de ständiga förändringarna av förutsättningarna som yrket tvingats leva med.

Ett ytterligare problem är att det yrkesfiske som avvecklas inom skärgårdsområdet inte kommer att kunna övertas genom nyetablering, eftersom detta fiske i första hand utgår från den egna fastighetens fiskerätt.

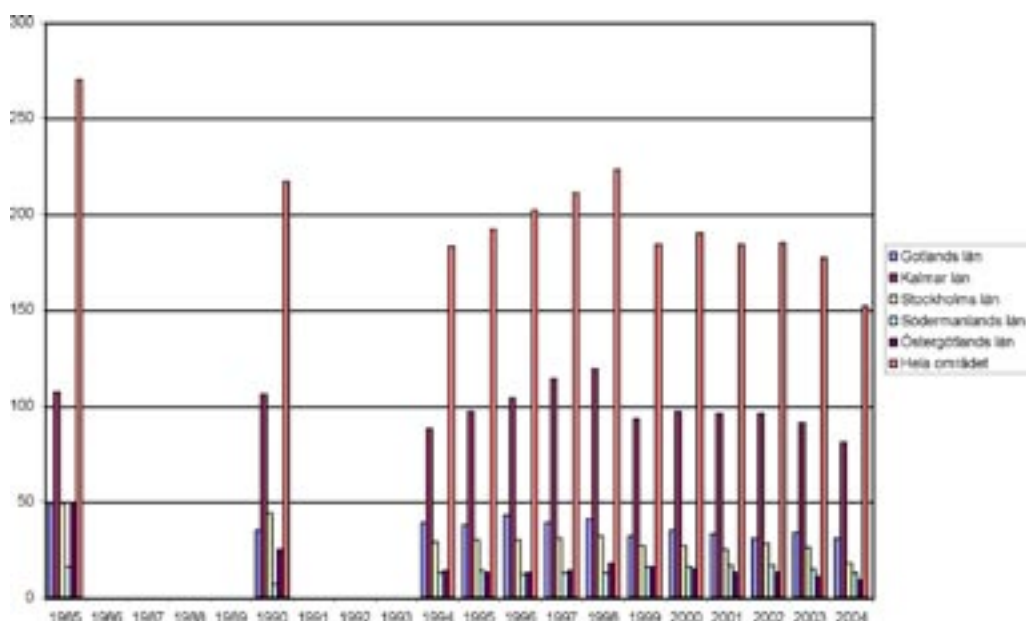
Eventuella framtida nyetableringar måste därför pga. rådande fastighetspriser utgå från en bosättning på fastlandet, med betydligt längre transporter som följd.

Åtgärdsförslag

- Tillskapa en ostkustbaserad utbildning i Östersjöfiske med särskild inriktning på småskaligt kustnära fiske
- Utveckla mentorskap där äldre fiskare kan överföra kunskaper och erfarenheter
- Dokumentera kunskap som riskerar försvinna
- Utveckla kvinnliga nätverk inom fisket
- Översynen av fastighetsbeskattning i skärgårds- och kustområden

Figur 36. Utvecklingen av antalet fiskare yngre än 50 år 1985–2004

Figur 37. Utvecklingen av antalet fiskare äldre än 50 år 1985–2004

Fiskehamnar

Med minskande antal fiskeföretag har också antalet hamnar minskat. Det har i sin tur gjort att avstånden mellan fiskehamnar ökat vilket försvårat för kvarvarande fiskare att nå ut till marknaden med samordning av transporter. I stor utsträckning tvingas mindre företag att själva lösa transporter, då mottagare inte finner lönsamhet i de små volymer som landas utspritt. Även hamnarnas infrastruktur, alltifrån kajläggningar till slipar och isverk får ett mindre underlag, vilket ökar kostnaderna att underhålla och vidmakthålla dessa. Särskilt i AB, D och E-län har infrastrukturen till stor del gått förlorad. Tidigare fungerande hamnar har dessutom successivt tagits över av fritidsbåtar. För att en utveckling av ett småskaligt fiske ska kunna ske, är hamnar som kan upprätthålla en god standard nödvändiga. Kostnaderna för mindre fartyg att lossa i färre större hamnar blir alltför höga. De bestämmelser om särskilda landningshamnar för torskfångster över 750 kg som infördes för 2005 för att förbättra kon-

trollen, har tydligt visat detta. Stockholms län har en landningshamn, Gotland fyra. Södermanlands och Östergötlands län saknar godkända landningshamnar. Kalmar län har, efter hemställan hos Fiskeriverket, fått ytterligare en landningshamn och har nu sex. Motivet till urvalet är historiskt, dvs. rapporterade mängder torsk landade i olika hamnar, men försvårar ytterligare möjligheterna att bibehålla och utveckla det småskaliga fisket med dess beroende av goda hamnmöjligheter hemmavid.

Åtgärdsförslag

- Prioritera läns- och regionsvis strategiska hamnar utifrån olika utvecklingsalternativ
- Utred behoven för att bibehålla nödvändig struktur
- Förändra stödformerna till mindre hamnar för det småskaliga fisket.

Mottagning och förädling

Från början såldes fisken till fiskaffärer och fiskuppköpare direkt av fiskaren. Under 1930-talet bildade fiskarna, med stöd av hushållningssällskapen, ekonomiska föreningar. Genom denna organisation kunde utbudet av fisk samordnas vilket bidrog till förbättrade priser och under 1970- och 1980-talet skedde en tillväxt genom sammanslagningar med föreningar i andra län. Detta för att söka samordningsvinster men man hade även drabbats av akuta ekonomiska problem. Utvecklingen i Stockholms, Södermanlands, Östergötland och Gotlands län illustrerar en generell utveckling. Verksamheten gick emellertid med förlust och försattes i konkurs vid årsskiftet 1992/1993. I dag fungerar därmed försäljningen av fisk i dessa län i hög utsträckning som den gjorde före 1930-talet. Det vill säga direkt till fiskaffärer, fiskuppköpare och privatpersoner.

Huvuddelen av handeln med fisk sker via fiskauktionerna på västkusten, där också huvuddelen av beredningsindustrin finns. Transport av fångsten till auktionerna tar tid, är kostsamma och kan också innebära kvalitetsförsämring innan fisken når konsumenten. För att kunna bedriva mottagning krävs därför volymer som det småskaliga fisket inte alltid kan till-

godose. Mottagning av fisk blir allt kostsammare såväl för mottagaren som för fiskare ju glesare det är mellan fiskarena. Fångsten som lämnas riskerar att försämrats i kvalitet om den får vänta längre på att hämtas och levereras till beredning, med sämre pris som följd.

I dagsläget finns endast ett fåtal mindre beredningsföretag kvar i regionen, i huvudsak rökerier. Flera enskilda fiskeföretag har viss vidareförädling. Med få beredningsföretag blir transportsträckorna längre och det är svårare att upprätthålla god kvalitet. En möjlig utveckling som bör prövas är att utreda förutsättningarna för elektronisk handel för fisk från ostkusten.

Åtgärdsförslag

- Undersök/utred hur en effektiv mottagning kan ordnas för regionens fiske med förbättrade möjligheter att nå marknader
- Inrätta ett regionalt organ med uppgift att arbeta gentemot marknaden för lokalt fångad fisk
- Kvalitetsmärkning av småskaligt kustnära fångad fisk
- Utveckla elektronisk handel

Marknaden för fisk och fiskprodukter

Södra ostkustens fiske har en närhet till en stor del av Sveriges befolkning, inte minst till Mälardalsregionen. Trots detta föreligger svårigheter att nå denna marknad. Detta gäller såväl transporter som att komma in på en marknad som domineras av grossister som efterfrågar stora volymer.

Sverige är en nettoimportör av fisk och fiskprodukter, men också en stor exportör av beredda, vidareförädlade produkter. Efterfrågan av hel fisk minskar medan efterfrågan på vidareförädlade produkter stiger. Det första steget kan sägas vara blockfrost fisk och frysta halvfabrikat. Sedan ett antal år går trenden mot alltmer ätfärdiga produkter: pannfärdiga, som bara är att lägga i stekpannan eller mikron och nu senast "one-hand-food", snabbmat som kan ätas i farten. Konsumentundersökningar visar att kvalitet sätts före lågt pris, men även att maten är nyttig och etiskt producerad anges som viktigt. Detta ger ett underlag för inte minst det småskaliga fisket att utveckla produkter i linje med dagens trender.

Att fisk är hälsosam mat har i stor utsträckning skymts av de återkommande larmen om gifter och övergödning. Det är här värt att notera att Livsmedelsverket i sina nya rekommendationer har valt en positiv skrivning: *Vill du äta hälsosamt? Ät fisk ofta – gärna 3 gånger i veckan.* Konsumenter väljer gärna fisk men ofta då importerad, inte nödvändigtvis fiskad etiskt.

En ökad vidareförädlingsgrad lokalt ger möjligheter för enskilda fiskeföretag att öka lönsamheten i företaget. För den enskilde fiskaren innebär en ökad vidareförädling samtidigt ytterligare merarbete som måste ställas i relation till vad förtjänsten på detta blir.

Som nämnts tidigare föreligger en stor skillnad i pris till fiskaren för den landade fångsten och det pris konsumenten får betala. Ett sätt att öka förtjäns-

ten är att söka rakare vägar till marknaden med färre mellanhänder. Här kan elektronisk handel vara ett starkt verktyg. Utifrån den regionala utvecklingsplanen pågår undersökningar i Kalmar, Östergötlands län och Södermanlands län.

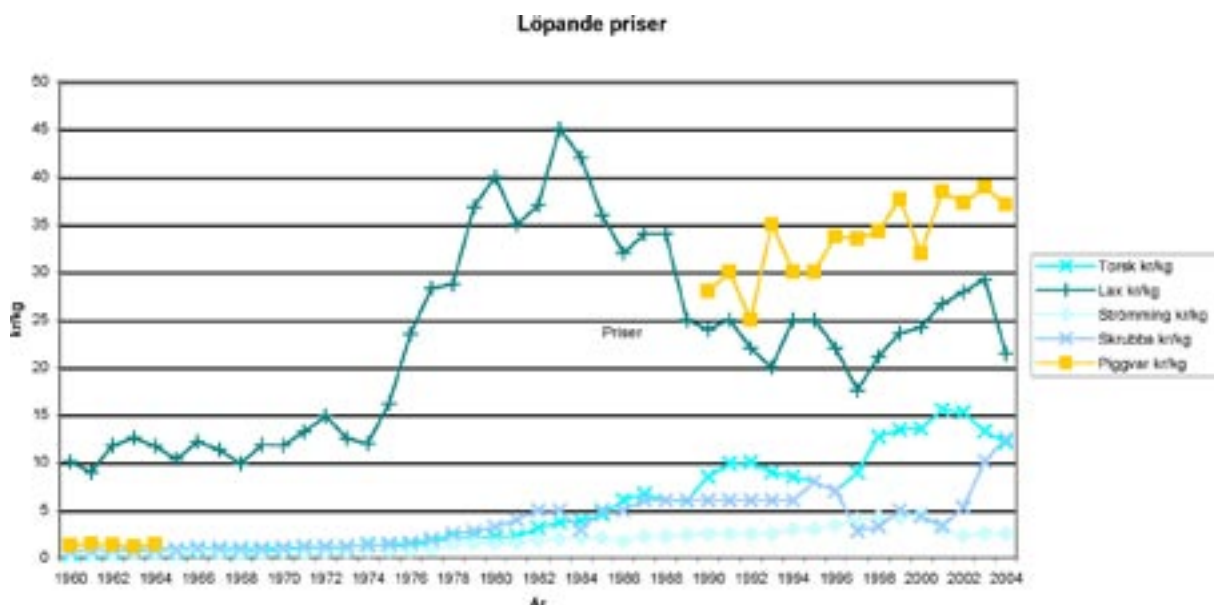
För att förbättra lönsamheten i det småskaliga kustnära fisket bör fångsten från detta fiske marknadsföras tydligare, t.ex. genom egna varumärken som också är en kvalitetsbeteckning såväl av produkten som fiskemetoden och hanteringen. Inom ramen för stödsystemet får dock ej regionala produkter marknadsföras varför tillgång till "externa" medel är nödvändiga. Detta då fisket i regel saknar ekonomi och likviditet för större satsningar.

Prisutveckling och lönsamhet

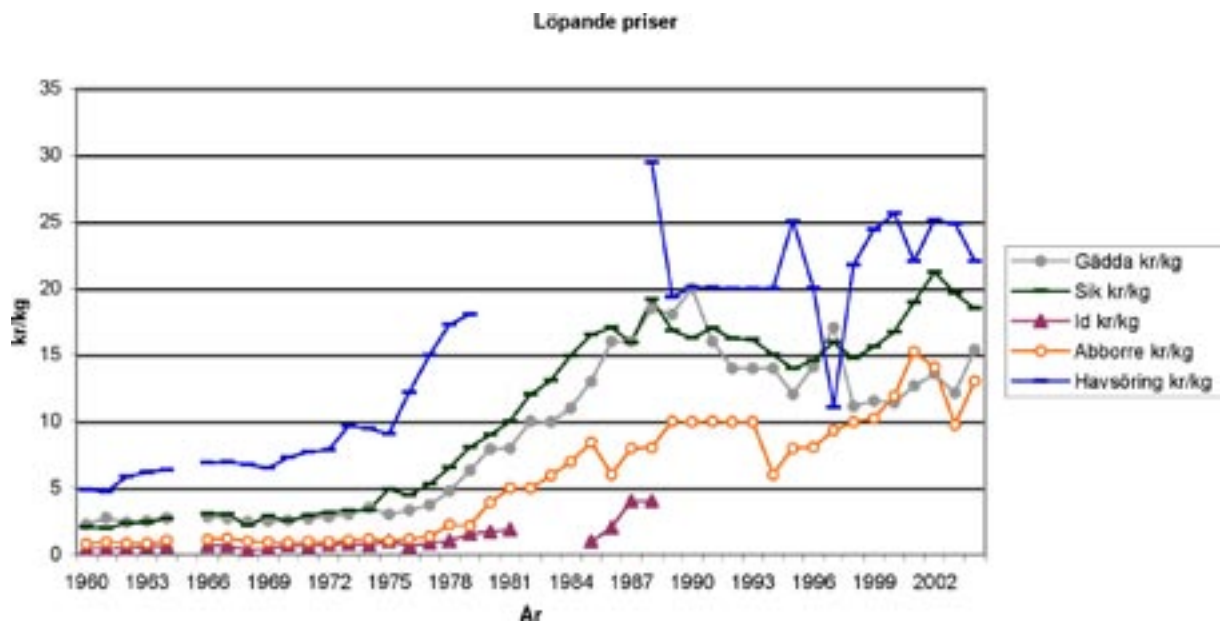
Inkomsterna från fisket påverkas dels av tillgången på fisk, dels av marknadspriserna på fisken. I figur 38 och 39 nedan visas prisutvecklingen i löpande priser för olika arter. Det höga torskpriset i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet komprimerade till en del den vikande tillgången. För lax har priserna sjunkit kontinuerligt som en följd av främst konkurrensen från odlad lax. För piggvar har prisbildningen legat still under senare år, bl.a. som en följd av att storlekarna på den fångade piggvaren gått ned. För strömming är priset i stort sett oförändrat under perioden sedan 1990. För sötvattensarter har prisutvecklingen varit något bättre. I relation till kronans värde är dock prisutvecklingen svag.

Åtgärdsförslag

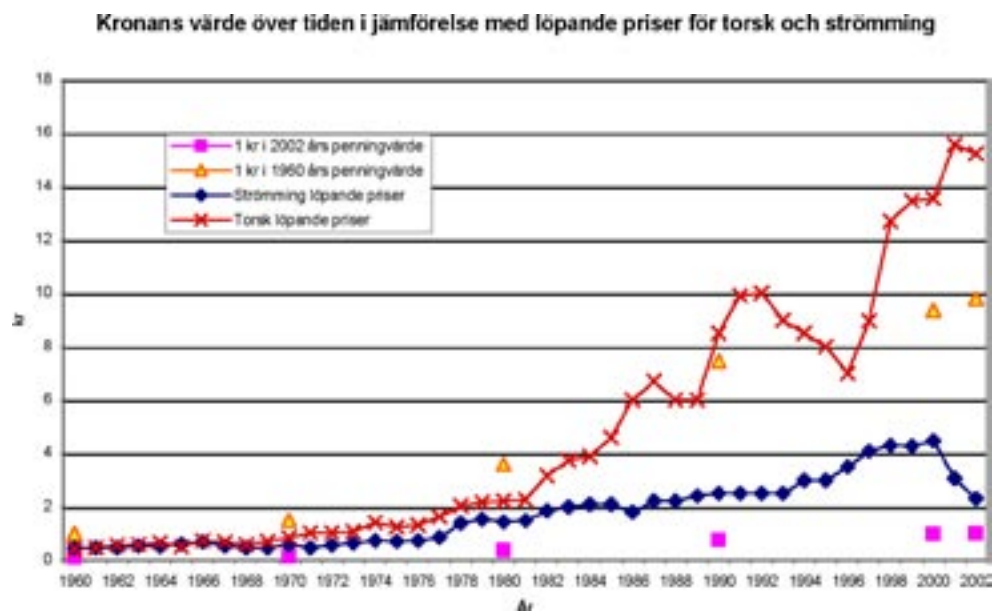
- Utveckla egenförädling
- Saluför "kvalitetsfisk"
- Utveckla elektronisk handel

Figur 38. Prisutveckling för saltvattensarter i Östersjöfisket 1960–2004

Figur 39. Prisutveckling för sötvattensarter i Östersjöfisket 1960–2004

Figur 40. Figuren visar medelpriset för torsk respektive strömming under åren 1960–2004. Som jämförelse är inlagt 1 kr i 2002 års penningvärde för olika år tillbaka i tiden respektive en krona i 1960 års penningvärde olika år framåt. (1 kr 1960 motsvarar 9.79 kr år 2002)

Strukturstödet

Fram till Sveriges inträde i EU, skedde årliga förhandlingar inom IBSFC om Sveriges andel av torsk, sill, skarpsill och lax i Östersjön. I och med medlemskapet i EU omfattas Sverige av den ”relativa stabiliteten”, dvs. Sveriges andel av dessa arter fastställdes i stort. Samtidigt blev också EU:s strukturstödsprogram tillgängligt.

Erfarenheterna hittills av strukturprogrammen visar att nyttjandegraden på ostkusten varit låg i jämförelse med nyttjandet på västkusten, vilket förstärkt den regionala obalansen.

De grundläggande problemen är dels att det finns en större försiktighet att investera på ostkusten vilken kan ha kulturella och sociala orsaker, dels att lönsamheten i det småskaliga och kustnära fiske som bedrivs på ostkusten generellt varit låg.

Inom området modernisering av fiskeflottan kom huvuddelen av investeringarna att göras på västkusten vilket ytterligare ökade kapaciteten där, främst inom det pelagiska segmentet. Med skrotningspremier och den tonhandel som uppstod genom ”ton in - ton ut”, kom företag med sämre lönsamhet, och då främst i Östersjön, att bli de som slutade vilket förstärkt den regionala obalansen.

Strukturstöden under innevarande period dröjde länge innan de blev operativa, vilket innebar en negativ inverkan på den investeringsvilja som uppmuntrats bl.a. genom PESCA-initiativet under föregående strukturstödsperiod

Ett generellt problem för ett högre nyttjande av strukturfondsmedel har varit brist på kapital inom det småskaliga kustnära fisket. Stödsatsen på 20% vid privata stödsökande har inte varit tillräcklig: Man har inte haft tillgång till de 80% som saknas till investe-

ringen. Det har dessutom varit och är fortsatt svårt att låna pengar i bank till investeringar inom fisket. Bankerna har hissat varningsflagg för fisket.

Med den fortsatt negativa utvecklingen inom fisket på södra ostkusten är det heller inte överallt självklart att lokala/regionala offentliga medel finns tillgängliga för investeringar. Detta trots att fisket på kusten utgör en viktig kollektiv nytta.

Insatsområdet Kollektiva åtgärder för det småskaliga kust- och insjöfisket har även det varit begränsande, trots att det borde omfatta större delen av södra ostkustens fiske. Hindret är EU:s definition av småskaligt kustfiske som begränsas till fartyg under 12 m. Därmed utesluts den del av flottan som bedriver ett kustnära fiske med fiskeresor i regel ej längre än ett dygn. Huvuddelen av dessa fartyg bedriver garnfiske men även de få trålarna återfinns här.

För att öka nyttjandegraden och genomföra de regionala utvecklingsplaner som togs fram vid strukturperiodens början, krävs att tillgången till investeringskapital ökar. En regional utvecklingsfond med riskkapital och som också kan användas för medfinansiering till strukturmedel skulle kunna ha en avgörande betydelse.

Åtgärdsförslag

- Inrätta regional fond för fisket utveckling som kan tillhandahålla riskkapital och även kan komplettera strukturstöden
- Prioritera det faktiska småskaliga kustnära fisket så långt möjligt under den nya strukturfondsperioden 2007–2013

Slutsatser

Med den nedgång som rått inom fisket under senare år och som fortsätter, är bedömningen för ostkustens del, att den kritiska massan i många fall har passerats. Detta leder till två huvudsakliga handlingsvägar:

- ”marknadskrafterna” får styra, dvs. de mest lönsamma delarna i den svenska fiskeflottan blir de som i framtiden tar fisken. Detta kommer med utgångspunkt från dagens situation att innebära en fortsatt koncentration mot västkusten och utslagning av det småskaliga och kustnära fisket. I förlängningen kan det också komma att innebära att det inte ens är svenskt fiske som fiskar utan de ekonomiskt starkaste delarna inom det europeiska eller globala fisket.
- politiken kläs i handling och en massiv satsning görs för att bibehålla och utveckla det småskaliga kustnära fisket. Motiveringen för detta finns såväl i den gemensamma fiskeripolitiken som i regeringens proposition om kust- och insjöfisket samt vattenbruket.

Den politiska inriktningen är tydlig: ett småskaligt, kustnära och diversifierat fiske kan nå målet med ett långsiktigt hållbart fiske.

Det som krävs för att nå målen och utveckla det småskaliga kustnära fisket i Östersjön (är även tillämpligt för det småskaliga kustnära fisket på västkusten) är bl.a.:

- Alla beslut som berör fisket måste föregås av en analys av konsekvenserna för det småskaliga kustnära fisket. I besluten, oavsett om det gäller resurspolitik, livsmedelspolitik eller annat politikområde skall småskaligt kustfiske prioriteras. I denna process måste fisket vara representerat
- Fiskeripolitiken ger möjlighet till fördelning av resursen. Detta måste användas aktivt. Det gäller såväl flottpolitiken som en diskussion om regional fördelning av kvoter
- Kunskap om fiskeresursen, fiskbestånden, särskilt vad gäller andra arter än torsk, lax, strömming och skarpsill, måste snabbt byggas upp för att fisket ska utvecklas långsiktigt hållbart. Exempelen såväl från torskfisket i Östersjön som piggvarsfisket runt Gotland med en snabb nedfiskning av bestånd får inte upprepas.
- Det krävs kapital (riskkapital, utvecklingskapital) för att stötta utvecklingen. Det småskaliga kustnära fisket har för dålig ekonomi för att strukturfonderna ska kunna nyttjas. Kapital krävs även för medfinansiering liksom för insatser som inte täcks av strukturfonden för fisket. En ”fond för Östersjöfiskets/södra Ostkustens fiskes utveckling” bör tillskapas.

- Särskilda insatser krävs för att öka lokal/regional vidareförädling och för att fiskaren ska få ett pris för fisken som bättre relaterar till det pris som konsumenten får betala. Ett regionalt organ (Ostkustfisk) tillskapas med uppgift att arbeta gentemot marknaden och skapa en positiv bild av Östersjöfisk med dess kvaliteter och fördelar.
- Den utveckling som beskrivs under mottagning och förädling visar på att försäljning av fiskprodukter idag sker på samma sätt som under 1930-talet. En utveckling mot en elektronisk handel måste därför komma till stånd även längs södra ostkusten.
- Konsumenterna har ett ansvar som de måste bli upplysta om. Här har media en viktig uppgift att förmedla den komplexa bild som föreligger, men även näringen, forskning och myndigheter måste bli bättre på att förklara och informera
- Fiskets kollektiva nyttigheter måste erkännas. Det är nödvändigt om den andra delen i miljömålet hav i balans och levande kust och skärgård skall uppnås.
- Skärgårds- och kustnära fiske har inom södra ostkustens norra del utvecklats med utgångspunkt från fastigheternas fiskerätt. Med stigande fastighetspriser beroende på eftertraktade lägen har detta drabbat fisket i oproportionell grad. Beskattningen av dessa fastigheter måste ses över, om inte fisket skall slås ut helt.
- Rekryteringen till yrket är alltför svag. Det finns ett flertal gymnasieutbildningar med ett varierat utbud men endast en på västkusten med yrkesfiskeinriktning. En liknade gymnasieutbildning bör tillskapas på lämplig plats längs Östersjön med fokus på det småskaliga kustnära fiske som traditionellt bedrivs i Östersjön.
- Utveckling av sälsäkra redskap och nya selektiva redskap, hanterbara för ett småskaligt fiske.
- Den möjlighet som kustfiskarna har idag att freda sina redskap och fiske från angrepp av säl och skarv är idag inte tillräckligt och för att kunna bedriva ett lönsamt fiske. De möjligheter som idag finns avseende jakt är starkt begränsade och måste ses över.

SAMMANSTÄLLNING AV SPECIFIKA ÅTGÄRDSFÖRSLAG INOM SÖDRA OSTKUSTEN

Skarv	Undersöka effekterna av skarvpredation på olika fisksamhällen Utökad jakt och pickning av ägg Ersättning till yrkesfisket för skador på fisk och redskap
Säl	Skyddsjakt i form av avlysningsjakt skall tillåtas även i Kalmar- och Gotlands län Skyddsjakt från båt skall tillåtas Fortsatta försök med utveckling av ”sälsäkra” redskap och akustiska sälskrämmor Ökad länstilldelning från Viltskadeanslaget
Torsk	En begränsning av tillträdet till Östersjön av fartyg över 24 m En regional fördelning av en del av kvoten Sverige bör fortsatt verka för ett ökat minimimått till minst 42 cm Kontrollresurser bör i högre grad läggas på kontroll av torskfiskefartyg från andra länder som fiskar i Svensk ekonomisk zon
Strömning	En begränsning av tillträdet till Östersjön av fartyg över 24 m En regional fördelning av en del av kvoten Insatser för att nå marknaderna t.ex. elektronisk handel samordnad försäljning Öka förädlingsgraden lokalt Marknadsföringsinsatser Förbättrad och samordnad logistik
Skarpsill	En begränsning av tillträdet till Östersjön av fartyg över 24 m eller En regional fördelning av en del av kvoten Särskilda insatser för att fartyg < 24 m ska kunna leverera högre andel med bättre kvalitet (RSW-tankar, modernisering)
Skrubba	Ökad kunskapsuppbyggnad för biologiska förvaltningsåtgärder Marknadsföringsinsatser Produktutveckling
Piggvar	Ökad kunskapsuppbyggnad för biologiska förvaltningsåtgärder Ökad maskstorlek i piggvarnät Fredningstid under lektid inom samtliga delområden Skilda minimimått för hanar och honor Utveckling av sälsäkra redskap Certifierat piggvarsfiske
Lax	Utveckling av effektiva sälsäkra redskap Tillåt drivgarn i områden utan tumlareförekomst Marknadspåverkan

---

Ål	<p>Upprättande av förvaltningsplan</p> <p>Åtgärder för upp- och nedvandring i sötvattensområdena</p> <p>Omprovning av vattendomar</p> <p>Ökade utsättningar</p> <p>Ökat minimimått</p> <p>Ökad kontroll av 1: a handsmottagarnas inköp</p> <p>Restriktioner i fritidsfisket</p> <p>Förebyggande åtgärder för redskapsskador från gråsäl</p>
Sik	<p>Fiskeförbud under lektid</p> <p>Förstärkningsutsättning av försträckta sikyngel</p> <p>Fortsatt utveckling av ”sälsäkra” fasta redskap</p> <p>Ökad forskning gällande kunskap om kustlevande sik</p> <p>Försök med lekplatsrestaurering</p> <p>Utreda möjligheter till konsumtionsodling som komplement till fisket</p>
Abborre	<p>Omvärdera modern fiskevård till att gynna alla arter, inte bara laxartad fisk</p> <p>Beakta det historiska perspektivet vid naturvårdande intressekonflikter. Fisk skall t.ex. ses som ett naturligt inslag i kustnära sötvatten som är skyddade ur ett fågelperspektiv</p> <p>Minimera närsaltsläckage från kustmynnande vattendrag</p> <p>Åtgärda vandringshinder så att abborren kan nå sötvattensområdena för lek</p> <p>Ge abborren möjlighet att komma upp för lek i kustnära våtmarksanläggningar</p> <p>Upprätthålla kanaler till glon och glosjöar</p> <p>Utlägg av lämpligt leksubstrat (risvasar) där vegetation försvunnit</p> <p>Restriktioner i fiske och båttrafik under lekperioden i viktiga områden</p>
Gädda	<p>Omvärdera modern fiskevård till att gynna alla arter, inte bara laxartad fisk</p> <p>Beakta det historiska perspektivet vid naturvårdande intressekonflikter. Fisk skall t.ex. ses som ett naturligt inslag i kustnära sötvatten som är skyddade ur ett fågelperspektiv</p> <p>Minimera närsaltsläckage från kustmynnande vattendrag</p> <p>Åtgärda vandringshinder så att gäddan kan nå sötvattensområdena för lek</p> <p>Bereda gäddan möjlighet att komma upp för lek i kustnära våtmarksanläggningar</p> <p>Upprätthålla kanaler till glon och glosjöar</p> <p>Restriktioner i fiske och båttrafik under lekperioden i viktiga områden</p> <p>Fångstbegränsning inom det fria handredskapsfisket</p>
Gös	<p>Höjning av minimimåttet</p> <p>Fiskerestriktioner i samband med lek inom viktiga lekområden</p> <p>Fångstbegränsning inom det fria handredskapsfisket</p>
Id	<p>Klarlägga beståndstatus</p> <p>Utarbeta förvaltningsmodeller</p> <p>Marknadsföringsinsatser</p>

Forskning	<p>Ökade forskningsinsatser kring arter av reell och potentiell betydelse för fisket</p> <p>Närmare samarbete mellan forskningen och fiskerinäringen</p> <p>Utveckling av samförvaltning</p> <p>Utveckling av nya marknader</p>
Flottan	<p>Inför en ”kapacitetsbank” för östersjöns kustfiske</p> <p>Undantag för kapacitetsutförelse inom det småskaliga kustnära fisket</p> <p>Stöd för modernisering och nybyggnad av kustfiskefartyg</p> <p>Begränsa tillträdet av fartyg över 24 m till Östersjön utifrån fiskets inriktning</p>
Fiskarkåren	<p>Tillskapa en utbildning i östersjöfiske med särskild inriktning på småskaligt kustnära fiske</p> <p>Utveckla mentorskap där äldre fiskare kan överföra kunskaper och erfarenheter</p> <p>Dokumentera kunskap som riskerar försvinna</p> <p>Utveckla kvinnliga nätverk inom fisket</p> <p>Översyn av fastighetsbeskattning i skärgårds- och kustområden</p>
Fiskehamnar	<p>Prioritera läns- och regionsvis strategiska hamnar utifrån olika utvecklingsalternativ</p> <p>Utred behoven för att bibehålla nödvändig struktur</p> <p>Förändra stödformerna till mindre hamnar för det småskaliga fisket.</p>
Mottagning och förädling	<p>Undersök/utred hur en effektiv mottagning kan ordnas för regionens fiske med förbättrade möjligheter att nå marknader</p> <p>Inrätta ett regionalt organ med uppgift att arbeta gentemot marknaden för lokalt fångad fisk</p> <p>Kvalitetsmärkning av småskaligt kustnära fångad fisk</p> <p>Utveckla elektronisk handel</p>
Marknaden	<p>Utveckla egenförädling</p> <p>Saluför ”kvalitetsfisk”</p>
Strukturstöd	<p>Inrätta regional fond för fiskets utveckling som kan tillhandahålla riskkapital och även kan komplettera strukturstöden</p> <p>Prioritera det faktiska småskaliga kustnära fisket så långt möjligt under den nya strukturfondsperioden 2007–2013</p>

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Länsstyrelsen Östergötland

Östgötagatan 3, 581 86 Linköping
Tel 013-19 60 00, Fax 013-10 13 81
E-post lansstyrelsen@e.lst.se
www.e.lst.se

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Länsstyrelsen i Södermanlands län

Stora Torget 13, 611 86 Nyköping
Tel 0155-26 40 00, Fax 0155-26 71 25
E-post lansstyrelsen@d.lst.se
www.d.lst.se

Länsstyrelsen
GOTLANDS LÄN

Länsstyrelsen Gotlands län

Strandgatan 1-2, 621 85 VISBY
Tel 0498-29 21 00, Fax 0498-21 72 89
E-post lansstyrelsen@i.lst.se
www.i.lst.se

LÄNSSTYRELSEN
KALMAR LÄN

Länsstyrelsen i Kalmar län

Malmbrogatan 6, 391 86 Kalmar
Tel 0480-820 00, Fax 0480-822 75
E-post lansstyrelsen@h.lst.se
www.h.lst.se

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Länsstyrelsen i Stockholms län

Hantverkargatan 29,
Box 22067, 104 22 Stockholm
Tel 08-785 40 00, Fax 08-785 40 01
lansstyrelsen@ab.lst.se
www.ab.lst.se